Міністерство освіти і науки України
Запорізький національний університет
Факультет журналістики
Кафедра видавничої справи та редагування

І. Ф. Горбенко

ОСНОВИ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА

Конспект лекцій
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності С 7 Журналістика
освітньо-професійної програми «Журналістика»

Затверджено
вченою радою ЗНУ
Протокол № від 2026 р.

Запоріжжя
2026

УДК 378.147:81-028.42(075.8)
Г673

Горбенко І.Ф. Основи академічного письма : конспект лекцій для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності С7 Журналістика освітньо-професійної програми «Журналістика. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2026. 76 с.

Навчальне видання містить конспекти лекцій до дисципліни «Основи академічного письма». Матеріал спрямований на формування цілісного уявлення про функціонування академічного письма, вироблення у студентів системно-методологічних знань із написання, оформлення науково-дослідних робіт (курсових, творчих проєктів, дипломних досліджень, тез, статей, повідомлень, доповідей, анотацій, рефератів), вимог до проведення усних різновидів наукової комунікації. У виданні подані питання для самоконтролю, тести, словник основних термінів і понять та література до курсу.

Призначене для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Журналістика.

Рецензент *Н. В. Романюк,* канд. філол. наук, доцентка кафедри видавничої справи та редагування

Відповідальний за випуск *Т. М. Плеханова,* канд. філол. наук, доцентка, завідувачка кафедри видавничої справи та редагування

ЗМІСТ

Вступ..... 4
Зміст лекційного матеріалу……... 6
Тема 1. Основи наукознавства…….. 6
Тема 2. Основні засади академічного письма……. 10
Тема 3. Бібліографічний опис у науковому тексті……. 19
Тема 4. Оброблення наукової інформації…….. …… 25
Тема 5. Види академічного плагіату…… 29
Тема 6. Види наукових документів…….. 35
Тема 7. Види методів у дослідженнях ……..…… 40
Тема 8. Стаття і анотація як жанри академічного письма …… 45
Тема 9. Типи і структура науково-дослідних робіт…… 50
Тема 10. Основні етапи виконання наукової роботи……. 59
Тести. ……. 64
Рекомендована література……. 69
Глосарій……. 70
Додаток А. Академічна відповідальність за порушення академічної доброчесності…… 74
Додаток Б. Сервіси перевірки наукових робіт на плагіат …….. 75

ВСТУП

Принципи комплексності й системності вищої освіти в Україні передбачають оволодіння студентами основами академічного письма. Майбутній спеціаліст повинен добре знати термінологічну лексику свого фаху, використовувати теоретичні знання у практичній науково-дослідній діяльності, застосовувати принципи підбору й аналізу наукових документів до теми дослідження, дотримуватися вимог академічної доброчесності.

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи академічного письма» є оволодіння знаннями про науковий стиль, науково-дослідну діяльність, практичне використання їх у професійній сфері журналістики.

Основними **завданнями** викладання дисципліни «Основи академічного письма» **є:**

- навчити використовувати знання про академічне письмо в процесі науково-дослідної роботи студентів;
- сформувати навички правильного створення та оформлення текстів академічного письма: тез, статті, повідомлення, доповіді, анотації, реферату;
- сприяти дотриманню основних вимог при написанні, оформленні, захисті курсових, творчих, кваліфікаційних робіт бакалавра;
- виробити вміння проведення усних різновидів наукової комунікації: диспутів, дискусій.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен набути таких **результатів навчання** (знання, уміння тощо) та **компетентностей**:

- здатність бути критичним і самокритичним;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність спілкуватися державною мовою;
- здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких проявів не доброчесності;
- виконувати пошук, оброблення та аналіз інформації з різних джерел;
- вільно спілкуватися з професійних питань, включаючи усну, письмову та електронну комунікацію, українською мовою;
- передбачати реакцію аудиторії на інформаційний продукт чи на інформаційні акції, зважаючи на положення й методи соціально комунікаційних наук.

Навчальне видання містить теоретичний матеріал, що допоможе здобувачам вищої освіти факультету журналістики оволодіти знаннями про науковий стиль, науково-дослідну діяльність, практичне використання їх у професійній сфері журналістики. Тематичне наповнення лекцій присвячено вивченню правил написання, оформлення науково-дослідних робіт (курсових, творчих проєктів, дипломних досліджень, тез, статей, повідомлень, доповідей, анотацій, рефератів), вимог до проведення усних різновидів наукової комунікації, основних теоретико-практичних засад академічного письма й академічної доброчесності. Зміст конспекту лекцій спрямований на вироблення у студентів практичних навичок роботи з академічним письмом: аналізувати тексти на дотримання академічної доброчесності; створювати кодекси честі

студентів, писати і оформлювати тексти академічного письма: тези, статті, повідомлення, доповіді, анотації, реферати; брати участь в усних різновидах наукової комунікації: диспутах, дискусіях.

Теоретичні розробки подано за системним принципом. У кожній темі висвітлюються її основні поняття. Структура та зміст посібника розраховані на те, щоб студенти могли засвоювати знання під час аудиторних лекційних, практичних занять і самостійно.

Для закріплення теоретичних знань із курсу «Основи академічного письма» у виданні подані питання для самоконтролю, тести, глосарій.

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙНОГО МАТЕРІАЛУ

ТЕМА 1. ОСНОВИ НАУКОЗНАВСТВА

Мета: визначити категоріальний апарат понять «наука», «журналістикознавство», «рекламознавство», «едитологія».

План

1. Поняття про науку. Предмет і завдання журналістикознавства, едитології, рекламознавства.
2. Організація науки і підготовка наукових кадрів в Україні.

✎Основні терміни і поняття

Наука, журналістикознавство, едитологія, рекламознавство, академія, науково-дослідний інститут, наукові ступені, вчені звання.

🖘 Основні теоретичні положення

1. Поняття про науку. Предмет і завдання журналістикознавства, едитології, рекламознавства.

Наука – це соціально значуща сфера людської діяльності, функцією якої є вироблення й використання теоретично-систематизованих знань про дійсність. Наука є складовою частиною духовної культури людства. Як система знань вона охоплює не тільки фактичні дані про предмети оточуючого світу, людської думки та дії, а й певні форми та способи усвідомлення їх. Отже, наука виступає як:

- специфічна форма суспільної свідомості, основою якої є система знань;
- процес пізнання закономірностей об'єктивного світу;
- певний вид суспільного розподілу праці;
- процес виробництва знань і їх використання.

Можна сказати, що наука склалася історично і становить собою стрункy систему понять і категорій, пов'язаних між собою за допомогою суджень (міркувань) та умовиводів. Звісно, не всякі знання можна розглядати як наукові. Не є науковими ті знання, які людина отримує лише на основі простого спостереження. Вони важливі в житті людини, але не розкривають сутності явищ, взаємозв'язку між ними, які дозволили б пояснити принципи виникнення процесу, явища та їх подальший розвиток.

Метою науки є пізнання законів природи і суспільства, відповідний вплив на природу й отримання корисних суспільству результатів.

Предметом науки є пов'язані між собою форми руху матерії або особливості їх відображення у свідомості людей. Саме матеріальні об'єкти природи визначають існування багатьох галузей знань. Достовірність наукових знань визначається не лише логікою, а перш за все обов'язковою перевіркою їх

на практиці, адже саме наука є основною формою пізнання та зведення в певну систему знань про навколишній світ і використання їх у практичній діяльності людей.

Журналістикознавство, едитологія, рекламознавство – це наука, яка вивчає, узагальнює, розробляє рекомендації та методологічні основи:

- історії журналістикознавства, едитології, рекламознавства;
- теорії та практики журналістикознавства, едитології, рекламознавства;
- специфіки творчості журналіста, редактора, рекламіста та її закономірностей;
- шляхів удосконалення жанрів, мови, стилю матеріалів;
- організації роботи редакцій, рекламних агенцій, їхніх зв'язків з аудиторією, громадськістю;
- узагальнення кращого досвіду редакторсько-видавничої, журналістської, рекламної діяльності;
- підготовки кадрів, наукових праць, навчальної літератури.

Предмет журналістикознавства, едитології, рекламознавства – журналістика, видавнича справа і редагування, реклама:

- як форма відображення сьогодення засобами масового інформування;
- як форма соціально актуалізованої суспільної свідомості;
- редакторсько-видавнича, журналістська, рекламна творчість як вид самобутньої інтелектуальної та емоційно-вольової поведінки особистості, якою є редактор, видавець, журналіст, рекламіст;
- редакторсько-видавнича, журналістська, рекламна діяльність як вид професійної діяльності у сфері комунікації й мовлення, що має різні форми.

Основними завданнями журналістикознавства, едитології, рекламознавства в аспекті академічного письма є:

1) формування термінологічної логічно-поняттєвої системи, що відображає предмет дослідження;

2) формування умінь, необхідних дослідникові-здобувачеві вищої освіти журналістики, видавничої справи і редагування, реклами.

2. Організація науки і підготовка наукових кадрів в Україні.

Державна система організації і управління науковими дослідженнями в Україні дає можливість концентрувати та орієнтувати науку на виконання найбільш важливих завдань.

До структурних елементів організації науки в Україні належать: Національна академія наук України, відділення Національної академії наук України, галузеві академії, спеціальні підрозділи закладів вищої освіти.

- **Національна академія наук (НАН) України** – державна наукова установа, яка очолює і координує разом із Міністерством освіти і науки фундаментальні дослідження у різних галузях науки, об'єднує всі напрямки національної науки та підтримує міжнародні зв'язки з науковими установами інших країн. При Національній академії наук України створена міжвідомча рада з координації фундаментальних досліджень. Очолює НАН України

Президент, який обирається загальними зборами вчених. Вони ж обирають трьох віцепрезидентів, вченого секретаря, Президію і ревізійну комісію.

➢ **Відділення НАН України** – установа, яка координує наукові дослідження у різних галузях та територіях. НАН України, має в своєму складі відділення з відповідних галузей науки, зокрема, математики, інформатики, механіки, фізики і астрономії; наук про землю; хімії, загальної біології, економіки, історії, філософії, літератури, мови та мистецтва тощо. Також є територіальні відділення (Західне, Південне та ін.) і територіальні філії.

☝ Відділення суспільних наук координує журналістикознавчі, едитологічні, рекламознавчі дослідження.

➢ Відділення НАН об'єднують **науково-дослідні інститути (НДІ)** – установи, які очолюють розвиток науки у певній галузі знань. У них зосереджені провідні наукові сили (наприклад, Український НДІ спеціальних видів друку).

➢ **Галузеві академії** – установи, які здійснюють розвиток науки у певній галузі знань. Бувають державні і недержавні галузеві академії (Академія педагогічних наук України, Українська академія аграрних наук, Академія медичних наук України, Академія правових наук України, Академія мистецтв України.

☝ Академія наук вищої школи України, Академія преси, Академії з прав людини для викладачів, викладачок журналістики здійснюють журналістикознавчі, едитологічні, рекламознавчі дослідження.

➢ **Спеціальні підрозділи закладів вищої освіти** – здійснюють координацію наукових досліджень певного закладу вищої освіти. Наприклад, в Запорізькому національному університеті наукова інфраструктура включає: науково-дослідні центри, лабораторії, групи науково-дослідної частини (НДЧ), наукові ради, наукове товариство студентів, аспірантів і докторантів, фахові видання ЗНУ, наукову бібліотеку ЗНУ. Координує наукову роботу проректор із наукової діяльності у співпраці із заступниками деканів факультетів із наукової роботи.

Підготовка наукових кадрів в Україні. Існують наукові ступені і вчені звання.

Наукові ступені *присуджуються:*

➢ **Кандидат наук –** присуджується за результатами захисту дисертації кандидата наук.

➢ **Доктор наук –** присуджується за результатами захисту дисертації доктора наук.

Вчені звання *присвоюються:*

➢ **Доцент** – присвоюється кандидатові наук, які має певний стаж роботи у закладі вишої освіти, певну кількість наукових публікацій.

➢ **Професор** – присвоюється докторові наук, які має певний стаж роботи у закладі вишої освіти, певну кількість наукових публікацій, керує науковою школою.

➢ **Молодший науковий співробітник, старший науковий співробітник** – присвоюється співробітникам НДІ.

➢ **Член-кореспондент і академік** – присвоюється найбільш видатним діячам науки.

Окремо слід наголосити на понятті доктор філософії. **Доктор філософії** (PhD) – це освітній і водночас науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи за результатами успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у разовій спеціалізованій вченій раді.

Форми підготовки наукових кадрів в Україні: магістратура, аспірантура, докторантура.

? Питання для самоконтролю

1. Які параметри визначають поняття наука?
2. Які основні характеристики мети і предмету науки?.
3. У чому полягають методологічні основи журналістикознавства, едитології, рекламознавства?
4. Які характеристики предмету і завдання журналістикознавства, едитології, рекламознавства?
5. Які структурні елементи організації науки в Україні?

🕮 Список використаної літератури

1. Мокін Б.І. Методологія та організація наукових досліджень. Вінниця : ВНТУ, 2014. 180 с. URL: http://mokin.com.ua (дата звернення: 16.01.2025).

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 17.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 16.09.2025).

3. Про освіту : Закон України від 16.09.2019 р. №10-р/2019. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 16.10.2025).

4. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма : методичні рекомендації та програма курсу. Київ : КМА, 2016. 61 с. URL: http://library.zntu.edu.ua/academic_%20integrity/doc/SAIUP_%20Academic%20Writing%20Course%20Content%20and%20Structure%20Recommendations.pdf (дата звернення: 26.10.2025).

ТЕМА 2. ОСНОВНІ ЗАСАДИ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА

Мета: визначити категоріальний апарат поняття академічного письма академічної грамотності, зв'язок критичного мислення й академічного письма.

План

1. Основні характеристики поняття академічного письма.
2. Сучасне поняття академічної грамотності та його структура.
3. Концепція «персональний процес – практика – публічний продукт» у створенні академічних текстів.
4. Критичне мислення й академічне письмо.

Основні терміни і поняття

Академічне письмо, металінгвістичні вміння і навички, університетське есе, академічна грамотність, інформаційна грамотність, міжкультурна грамотність, операційний вимір, культурний вимір, критичний вимір, поглиблене читання, аналітико-критичне читання, переглядове читання, концепція «персональний процес – практика – публічний продукт», критичне мислення.

Основні теоретичні положення

1. Основні характеристики поняття академічного письма.

Поява в навчальних планах нової, для закладів вищої освіти України, дисципліни «Академічне писання» або «Академічне письмо» (зокрема в Запорізькому національному університеті на всіх факультетах) пов’язана із реформуванням, що було започатковано Болонським процесом. Для більшості англомовних країн академічне письмо/академічна письмова робота становить роботу з тим, що студенти прекрасно знають. Їх вчать, як та в якому форматі писати тези, оформлювати власні думки, ще в школі, а в університеті студент починає дещо глибшу і масштабнішу роботу з літературою, використовує більше критичного мислення, проглядає фідбек (відгук, коментар) викладача й працює з ним, удосконалюючи текст і власні навички. Наша система освіти повинна передбачати тісний контакт викладача і студента у такій сфері. Здобувачі вищої освіти повинні отримувати від викладача аргументований відгук чи коментар роботи будь-якого спрямування. Студентські роботи не обмежуються написанням декількох жанрів (есе, реферат, дипломна/курсова робота), а тому такі поняття, як «критичне мислення», «синтез літератури», «висловлення власних думок у чіткому форматі» – визначальні характеристики академічного письма. Говорячи про академічне письмо, варто розуміти його межі, ознаки, особливості, структуру тощо. Досить часто академічне письмо сприймається лише в межах або вивчення граматики, морфології, специфічних правил вживання слів, хоча це сфера швидше дисциплін «Українська мова

професійного спрямування», «Культура мови», або обмежується вивченням особливостей наукового стилю, структури, логіки, змісту наукового тексту, що відповідно є сферою «Практичної стилістики української мови». Безперечно, академічне письмо і культура наукової мови – суміжні, але не тотожні дисципліни. Адже викладач англійської мови не може замінити викладача німецької, хоча обидва є докторами філософії у галузі філології. Основою академічного письма є металінгвістичні вміння і навички, тобто вміння читати і розуміти текст, аналізувати його, читати написане критично, формулювати індивідуальну, авторську і конкретну позицію тощо. Академічне письмо має справу з теоріями і причинами, що регулюють процеси і практику в повсякденному житті, а також досліджує альтернативні пояснення цих подій. Так, у процесі висловлення думки, з позиції академічного письма, нас буде цікавити не те, як пишуться або де і як вживаються слова «також», «по-друге» або «внаслідок», а яке з цих слів найбільш точно і логічно зв'яже ідеї в певному тексті або абзаці; при використанні звороту цікавитиме логіка вживання цього звороту, тобто де його краще розташувати, чи не перенести в інше речення, чи не переробити в незалежне речення або взагалі видалити. Все буде залежати від інформації, що міститься в словах, а не від поєднання слів. Для культури наукової мови більш характерним є дотримання правил і норм літературної мови, відповідно до наукового стилю. Однак лише у межах академічного письма можливий дискурс, пошук найбільш влучної конструкції для передачі авторської ідеї.

Академічне письмо – це стиль викладу, який дослідники використовують для визначення інтелектуальних меж своїх дисциплін і конкретних галузей знань. Воно зосереджується на доказових аргументах та логічних міркуваннях, які допомагають зрозуміти предмет.

Таким чином, академічне письмо має на меті навчити здобувачів вищої освіти висловлювати та обґрунтовувати свої власні ідеї за допомогою короткого, переконливого і зручно організованого наукового тексту. Його вивчення сприятиме особистому фаховому зростанню з одного боку, а з іншого – уможливить ліквідацію великого масиву плагіату, що панує зараз в українській освіті на всіх рівнях. Найбільш поширеним видом академічного тексту є есе. Знов таки, у нашій освітній діяльності есе потрактовується не зовсім точно, або й взагалі неправильно. Так, більшість довідкових видань акцентує увагу на невеликому обсязі прозового твору, що має довільну композицію і висловлює індивідуальні думки та враження з конкретного приводу чи питання і не претендує на вичерпне і визначальне трактування теми; це жанр, який лежить на перетині художньої та публіцистичної (часом науково-популяризаторської) творчості. Така інтерпретація есе в науковій діяльності помилкова, адже університетське есе – це академічний текст, а значить, це текст науковий, об'єктивний і структурований відповідно до прийнятих в науці правил, тільки навчальний. Що ж стосується «невеликого обсягу», то 15-20 сторінок наукового тексту в рівній мірі досить як для есе першокурсника, так і для статті вченого в науковому журналі, адже його суть не в обсязі, а в змісті.

Західні фахівці виділяють три підгрупи вмінь, необхідних для успішного оволодіння навичками академічного письма:

- **академічна грамотність** – читання, усне і письмове мовлення з урахуванням мети висловлювання; вираження думок за допомогою інструментарію дискусій і досліджень;
- **інформаційна грамотність** – визначення інформаційних потреб і пошук джерел інформації; їх оцінка і переробка;
- **міжкультурна грамотність** – знання про різні культури, зокрема про традиції і цінності. Зазначені уміння можна визначати і як структурні елементи поняття академічне письмо у межах вищої освіти. Найскладнішими і структурно, і власне як процес опанування, є інформаційна та академічна грамотність.

2. Сучасне поняття академічної грамотності та його структура.

Одним із найважливіших умінь при створенні академічного тексту є оволодіння академічною грамотністю, що становить складний і комплексний процес формування певних навичок на різних етапах освіти. Науковці наразі не мають чіткого і однозначного тлумачення цього поняття, зокрема дискусійними є питання сутності терміна «академічний», роль і функції академічної грамотності у вищій школі. Так, частина дослідників розуміє академічну грамотність, у першу чергу, як здатність транслювати академічний письмовий дискурс на базі іншомовних професійно орієнтованих академічних текстів, критично мислити, підвищувати свою самоосвітню компетентність у навчальній і професійній цілях, де метою академічного дискурсу є соціалізація здобувача вищої освіти в університеті і орієнтування його на породження нових знань як цінності. При цьому, ця наукова позиція загалом спрямована на англомовного студента і підвищення його наукової комунікації засобами англійської мови, однак для сучасного українського студента таке осягнення академічної грамотності поки що не є цілком прийнятним. Австралійським професором Біллом Гріном близько 25 років тому було запропоновано іншу модель, де акцент зміщується на нелінійність тексту, багатовимірність і комплексність процесу його створення. Модель включає три виміри: операційний, культурний і критичний.

- **Операційний вимір** – це мова і організація тексту, тобто його фізичне втілення. Сюди відносяться структура тексту, абзацу та речення, а також використання мовних засобів. Іншими словами, це те, як особа пише, володіє мовою і технологіями створення тексту.
- **Культурний вимір** – це знання предмета (як нових, так і класичних досліджень у цій галузі), розуміння обговорюваних питань в їх контексті, правильний вибір стилістики та мови в залежності від адресата і призначення тексту, тобто від жанру і дисципліни. Отже, це інформаваність автора щодо предмета письма, його читачів і прийнятних норм комунікації в конкретних умовах.
- **Критичний вимір** – це ідеї, які генерує, обґрунтовує і доводить автор своїм текстом. Сюди входить вся лінія побудови доказів: від тези до

зв’язування у цілісний текст. Іншими словами, це та сама власна ідея, яка спонукала автора написати текст, тим самим, надавши їй гласності і спонукавши інших до її обговорення.

Чим більше начитаності та розуміння предмета, що показав автор, чим більш всебічний огляд джерел він провів, тим далі від точки «нуль» він просунувся по лінії культурного виміру. Чим виразніше, послідовніше і грамотніше він виклав прочитане, тим вище показник операційного вимірювання. Прояву власних ідей, що вимагають докази, в такому тексті звичайно не потрібно. Досить часто недосконалі тексти виходять у гуманітаріїв, де помітне перенавантаження мовних «прикрас» заважає сприйняттю і розумінню суті тексту, або у фізиків-математиків, які використовують мовні кліше і чудово розуміють одне одного, але ці матеріали не придатні для сприйняття науковцями інших суміжних сфер. Прикладом тексту, що лежить в площині «критичне – операційне», є текст, в якому блискуче й дотепно обґрунтовується ідея автора, яка при цьому не спирається ні на серйозну фактичну, ні на теоретичну підтримку. Такий текст можна з цікавістю прочитати, такою ідеєю можна захопитися, її навіть можна уявити в засобах масової інформації, але в науковій і професійній дискусії вона зазвичай виявляється неспроможною і під градом критики швидко руйнується. Така писемність за характером наближається до публіцистичного або навіть до художнього стилів, навіть якщо в ній використана наукова мова і неупереджена наукова стилістика. Варто пам’ятати і те, що виправити недолік культурного виміру, почитавши відповідну літературу, набагато простіше, ніж недолік операційного, що вимагає ретельної роботи з текстом, його елементами і мовою, або, тим більше, критичного виміру, що вимагає нестандартного, оригінального, дивергентного мислення, тобто пошуку багатьох варіантів рішення однієї проблеми. Уважний розгляд моделі Б. Гріна виявить, що вона певним чином перекликається із розумінням західними науковцями комплексу необхідних навичок для опанування академічним письмом, однак не вистачає кількох елементів. Насамперед, мова йде про інформаційно-технічний вимір письма.

Критичним виміром наразі користуються сучасники, адже комунікація в «середині» не може здійснюватися поза електронним та онлайновим спілкуванням. Не менш важливим є так званий «п’ятий елемент», що складається із двох «сил»: сила слова спрямована на публіку, але не несе нового наукового знання, а сила знання спрямована на відкриття нового, але не піклується про його пропаганду. Сила знання і сила слова необхідні вченим нарівні з силою ефективної комунікації (в тому числі і цифрової), щоб через колективний внесок і колективне обговорення внеску кожного, робити надбанням публіки все те, що відбувається в науці.

Очевидно, що розділити три виміри академічного письма практично неможливо, але критичний вимір своєю силою буде не тільки утримувати, а й направляти цю комунікацію. Іншими словами, завдання академічного письма, риторики і композиції полягає в тому, щоб піднятися з «підлоги» куба (реферативного викладу матеріалу, що базується на культурному і

операційному вимірах) і спрямуватися вгору, використовуючи силу напрямків, суміжних із критичним. Представлені трактування і модель більше націлені на роботу автора із текстом, але створенню і транслюванню тексту передує читання академічного тексту, здобуття інформації.

Для професійного саморозвитку важлива передусім культура читання наукового тексту. Це одна з функцій пізнавальної діяльності людини, спрямована на вилучення наукової інформації із друкованих чи електронних джерел. Формуючи програму читання наукового тексту, варто поставити собі такі запитання: чого я очікую від цього тексту, яку інформацію хочу вилучити і з якою метою, відповідно обрати різновид читання: переглядове, ознайомлювальне, поглиблене, аналітико-критичне.

- **Переглядове читання** спрямовується на попереднє ознайомлення із книгою і виділення ключових слів, зокрема, в анотації, змісті, передмові /вступі, окремих частинах тексту**.**
- **Ознайомлювальне читання** передбачає загальне ознайомлення із змістом тексту та вияв його основної ідеї.
- **Поглиблене читання** – це детальне опрацювання наукового тексту, його аналіз та оцінка: виписування понять з їх поясненням; неодноразове перечитування окремих частин у тексті.
- **Аналітико-критичне**, **творче читання** спрямовується на постановку різного типу питань до тексту, сортування наукового матеріалу під певним кутом зору, коментарі до фрагментів наукового тексту, його рецензування.

3. Концепція «персональний процес – практика – публічний продукт» у створенні академічних текстів.

Зрозуміти внутрішні процеси створення якісного тексту допоможе формулювання концепції «персональний процес – практика – публічний продукт», де можливо простежити складний процес перетворення індивідуального продукту інтелектуальної праці в публічний. Узагальнення зарубіжних теоретиків з академічного письма дає можливість вивести формулу з трьох «П»: писемність – це процес, продукт і практика. Продуктом письма є текст, причому науковий текст, адресований невідомому числу невідомих авторові людей, у кожного з яких є свої інтереси, думки і досвід дослідження. Таким чином, для читачів він є готовим публічним продуктом, деталі створення якого їх не цікавлять. Для автора ж текст є не стільки продуктом, скільки результатом суто індивідуального, персонального процесу, за яким стоїть не менш індивідуальний досвід створення інших текстів, тобто практика. Додавши ці два прикметники, ми можемо розширити мнемонічну формулу академічного письма до п’яти «П»: персональний процес і практика – публічний продукт А, оскільки академічному письму потрібно вчитися, варто додати ще одне «П» – програма письма. Адже саме у відсутності загальної системи, програми письма полягає одна з причин поширення плагіату і невміння писати власні оригінальні наукові тексти. Отже, маємо таку формулу:

Програма письма + персональний процес + практика = публічний продукт.

На перший погляд, усе просто: пройшовши навчальну програму, починаєш створювати текст на основі власних практичних знань і має вийти публічний добротний продукт, але як тільки починається процес написання, виникає безліч проблем із власне процесом написання. Головну загрозу представляє лінійність процесу письма. Як тільки ми починаємо оформлювати свої думки засобами мови у текст, так одразу ж нас захоплює лінійний, одновимірний процес, відомий як «потік свідомості», використовуваний часто письменниками. Це створює хаотичність думок у тексті. Інколи для уникнення хаотичності використовують план, але він народжується не з внутрішньої структури тексту, а з того ж таки лінійного письма в певному напрямку. Академічний текст, дійсно, створюється поетапно, але не лінійно. Асоціативний приклад: уявімо художника, що створює картину. Коли він пише картину, він не починає покривати полотно фарбами з лівого верхнього кута, а спочатку уявляє собі всю картину як ціле, робить начерки цього цілого на папері, продумує, змінює розташування ключових фігур, працює над деталями, і тільки після цього переходить до створення цілісного полотна. І навіть тоді лівий верхній кут його не цікавить: він вимірює пропорції, робить розрахунки і переносить макет на велике полотно, потім починає прописувати ключові фігури, і вже потім, поступово, доходить до деталей, над якими йому ще належить багато працювати, поки, нарешті, картина не постане перед глядачем у всій своїй цілісності. Буде завершено і лівий верхній кут, хоча в ньому може виявитися просто шматочок неба, але цей шматочок буде органічною частиною цілого. Чому ж ми часто намагаємося почати текст точно таким же чином, покриваючи писемність від верхнього лівого кута? Дійсно, на перший погляд, текст має лінійну організацію: ми пишемо і читаємо зліва направо і зверху вниз, однак у процесі ми завжди звертаємо увагу на те важливе, що нас цікавить.

Звичайно, академічний текст підкорюється правилам нелінійної організації. У книзі є зміст і покажчики, частини і глави. У статтях прийнято використовувати підзаголовки, а складна інформація підтримується малюнками, таблицями і графіками. Але, як вже було сказано, це не розбивка лінійного письма па шматки, а складна метамовна діяльність. Асоціативний приклад: подібно інженерній споруді, текст починається з розрахунку каркаса і навантажень на несучі вузли, встановлення відповідностей і пропорцій, і тільки потім покривається дизайнерської оболонкою – мовою. Коли будівельні ліси знімуть, погляду глядача відкриється саме дизайн, але, якщо всередині виявиться порожнеча, будівля тексту впаде. Отже, не процес визначає продукт, а навпаки – продукт визначає процес. Персональна діяльність спрямована на досягнення суспільного результату. До засобів, що дозволяють швидко орієнтуватися в побудуві нелінійного тексту, наступні. Це вступ і висновок, абзац, який зазвичай починається з нового рядка, великими літерами, що починають речення, і пунктуація, яка сигналізує про зв’язки всередині речення. Питання в іншому: як правильно використовувати ці засоби для організації інформації. Щоб опанувати цими засобами, вивчити складніші, потрібно систематизувати наявні знання і вміння, тобто розділити їх на елементи, і освоювати, поступово ускладнюючи і комбінуючи, пробувати і помилятися.

Так виникає практичний досвід, важливий для академічного тексту. Таким чином, у будь-якому комплексі знань, умінь і навичок є початок, але немає кінця. Найкраще ця ідея виражається в метафорі розвитку по висхідній спіралі, що розширюється.

Говорячи про стартову точку академічного письма, безсумнівно можна визначити одне – вона не в орфографії і пунктуації, а в кожного автора своя, як і практика, навіть при однакових умовах розвитку. Потрійна спіраль допомагає зрозуміти це ще краще: в одного добре розвинені дослідницькі навички, він багато знає, але йому не вистачає вміння організувати текст і ясно висловити свої думки; в іншого прекрасно розвинена мова, але не вистачає наукових знань і вміння будувати доказ; у третього текст виходить емоційним і багатослівним, як в публіцистиці. А тому у програмі письма є цілком певна мета – допомогти навчитися писати і переконливо, і складно, і грамотно. Отже, не процес письма визначає, яким буде його продукт, а продукт письма визначає і організовує процес письма, оскільки персональна діяльність письменника спрямована на досягнення публічного результату.

4. Критичне мислення й академічне письмо.

Повертаючись до нелінійної ознаки академічного тексту, звернімо увагу на нелінійні підходи в пізнанні та опрацюванні інформації, мета яких формування здатності висловлювати точні судження про конкретні речі в повсякденному житті. Безумовно, це вимагає сформованості відповідних навичок: вирізняти проблеми, знаходити реальні засоби їх розв’язання через пошук й осмислення необхідної інформації, розпізнавання неявних припущень, тлумачення даних, визнання наявності (або відсутності) логічних висновків й узагальнень, оцінювання аргументів й взаємозв’язків між переконаннями, реконструювання власних моделей переконання на основі набутого досвіду тощо. Саме критичне мислення формує креативний підхід до практичного використання набутого знання в усіх галузях життєдіяльності, що готує людей до змін та невизначеності, до активного творчого перетворення дійсності.

Однозначності в розумінні поняття критичне мислення немає серед науковців, а тому звернімося до найбільш авторитетних у цій галузі, аби розуміти сутність і значущість цього феномену в межах дисципліни. Автори міжнародного консорціума відзначають, що мислити критично означає проявляти допитливість, використовувати дослідницькі методи, зокрема, ставити перед собою питання і здійснювати планомірний пошук відповідей. Критичне мислення працює на багатьох рівнях, не задовольняючись фактами, а розкриваючи причини і наслідки цих фактів, передбачає ввічливий скептицизм, сумніви в загальноприйнятих істинах, вироблення точки зору з певного питання, здатність відстоювати її логічними доводами. Д. Клустер акцентує на «соціальній» характеристиці критичного мислення, адже в кінцевому підсумку будь-який критичний мислитель працює в певному співтоваристві і вирішує ширші завдання, ніж конструювання власної особистості; «індивідуальній», тобто люди повинні мати достатньо свободи, щоб думати власною головою і самим відповідати на будь-які складні питання; «самостійній», тобто кожен

формує свої переконання та оцінки виключно у відповідності до власного контексту, незалежно від інших. Крім того, інформація є відправним, а не кінцевим пунктом критичного мислення, щоб породити складну думку, потрібно розглянути певну кількість даних, текстів, фактів, ідей.

Критичне мислення починається з постановки питань і з'ясування проблем, які потрібно вирішити, справжній пізнавальний процес на будь-якому етапі характеризується прагненням пізнавати, вирішувати проблеми і відповідати на питання, що відповідають її власним інтересам і потребам.

Отже, критично мисляча людина прагне до переконливої аргументації щодо обраного нею власного рішення проблеми як найбільш логічного і раціонального серед інших можливих.

? Питання для самоконтролю

1. У чому полягає визначення поняття академічне письмо?
2. Які основні характеристики поняття академічного письма?
3. Які три підгрупи вмінь, необхідні для успішного оволодіння навичками академічного письма?
4. Які критерії визначення поняття академічної грамотності?
5. Які складові моделі академічної грамотності?
6. У чому полягає зміст концепції «персональний процес – практика – публічний продукт» ?
7. Який взаємозв'язок критичного мислення й академічного письма?

🕮 Список використаної літератури

1. Академічне письмо : навчальний посібник / уклад.: Т. М. Костирко, С. В. Ларенкова, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна. Миколаїв : НУК, 2022. 116 с. URL: https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b717def-2ac0-454d-826f-ce62ebccef75/content (дата звернення: 25.10.2025).

2. Академічне письмо: навч. посібник / уклад.: С. К. Ревуцька, В. М. Зінченко. Кривий Ріг : ДНУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2019. 130 с. URL: https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=342#section-0 (дата звернення: 26.10.2025).

3. Колоїз Ж. В. Основи академічного письма : практикум. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2019. 178 с.

4. Мартинюк О. М. Академічне письмо : навчально-методичне видання. Луцьк : Вежа, 2021. 48 с.

5. Основи академічного письма : методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання / уклад.: К.В. Гнедіна, О.С. Сакун. Чернігів : ЧНТУ, 2019. 17 с. URL: https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=342#section-0 (дата звернення: 26.10.2025).

6. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 17.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 26.10.2025).

7. Про освіту : Закон України від 16.09.2019 р. №10-р/2019. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 26.11.2025).

8. Серебрянська І. Основи академічного письма» в закладах вищої освіти: міждисциплінарне спрямування. *Освітологічний дискурс*. 2021. № 1 (32). С. 87–100. URL: https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/753/634 (дата звернення: 26.10.2025).

9. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма : методичні рекомендації та програма курсу. Київ : КМА, 2016. 61 с. URL: http://library.zntu.edu.ua/academic_%20integrity/doc/SAIUP_%20Academic%20Writing%20Course%20Content%20and%20Structure%20Recommendations.pdf (дата звернення: 01.12.2025).

ТЕМА 3. БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС У НАУКОВОМУ ТЕКСТІ

Мета: розглянути вимоги до оформлення бібліографічного опису різних типів видань.

План

1. Загальні правила складання бібліографічного опису.
2. Бібліографічні описи різних типів видань.

Основні терміни і поняття

Бібліографічний опис, бібліографічні елементи, короткий опис, розширений опис, повний опис, видавництво, місце видання, рік видання, правила складання бібліографічного опису.

Основні теоретичні положення

1. Загальні правила складання бібліографічного опису.

Робота з науковою літературою на початковому етапі полягає у складанні списку літератури або бібліографічного опису.

Бібліографічний опис – це записана за певними правилами множина бібліографічних даних, що ідентифікують документ.

Бібліографічний опис складається з **бібліографічних елементів** – слів, словосполучень або групи слів, що подають один елемент бібліографічної інформації. Бібліографічні елементи поділяються на обов'язкові та факультативні. Обов'язкові дають змогу ідентифікувати документ (основна назва, відомості про видання, дата видання, кількість сторінок). Факультативні елементи дають змогу одержати додаткову інформацію про зміст, призначення, форму документа. Залежно від наведених обов'язкових та факультативних елементів виділяють:

1) Короткий бібліографічний опис – складається тільки з обов'язкових елементів.

Шпак В. Видавничий бізнес: книга редактора. Київ. 2022. 292 с.

2) розширений бібліографічний опис – складається з обов'язкових і факультативних елементів.

Шпак В. Видавничий бізнес: книга редактора. Київ : Екс-прес-об'ява. 2022. 292 с.

3) повний бібліографічний опис – складається з усіх основних і факультативних елементів.

Шпак В. Видавничий бізнес: книга редактора : навчальний посібник. Київ : Екс-прес-об'ява. 2022. 292 с. ISBN 978-617-7389-20-9

- *Короткі бібліографічні описи* студент може використовувати при оформленні списку використаних джерел до реферату, контрольних і самостійних робіт, різноманітних доповідей.

- *Розширені бібліографічні описи* повинні використовуватися при написанні курсових, бакалаврських і дипломних робіт.

- *Повні бібліографічні описи* застосовують у бібліографічних виданнях.

2. Вимоги до бібліографічного опису.

1. Бібліографічний опис складають безпосередньо за друкованим твором або виписують із каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв тощо.

2. Наводити можна лише використані у тексті джерела. Оформлювати відповідно до вимог.

3. У тексті роботи прізвища і назви робіт подають українською мовою, у списку використаних джерел – мовою оригіналу.

4. У випадку алфавітно-хронологічного формування списку літератури бібліографічні описи праць з однаковим прізвищем розміщують з урахуванням ініціалів.

Корнійчук А. Жанри журналістики. Київ : Наука, 2023. 65 с.

Корнійчук П. Стилістика. Київ : Либідь, 2023. 78 с.

5. Описи праць одного автора (авторів) розміщують у хронологічному порядку.

Черниш Н. Культура книги. Львів : Академія друкарства, 2018. 56 с.

Черниш Н. Основи культури видання. Львів : Академія друкарства, 2020. 144 с.

6. Праці одного автора (групи авторів), які надруковані протягом одного року, розміщують за алфавітним порядком заголовків.

Іваненко С. Культура мовлення. Львів : Академія друкарства, 2020. 134 с.

Іваненко С. Огріхи мовлення. Львів : Академія друкарства, 2020. 34 с.

7. Спочатку описують праці, які написані мовами на основі кирилиці, потім – на основі латини, а на завершення – мовами на основі алфавітів з особливою графікою.

8. Усі бібліографічні описи в списку нумерують.

9. Місто видання вказують повністю в називному відмінку.

10. Назви видавництв наводяться без лапок у повному вигляді:

Наукова думка

За відсутності назви видавництва потрібно вказувати: **Б. в.**

Російщення України. Київ : Б. в., 2022. 407 с.

11. Рік видання завжди вказують арабськими цифрами.

Бібліографічні описи різних типів видань.

Опис книги

1. Бібліографічний опис книги одного автора:

Булах Т. Реклама у видавничій справі. Харків : Харківська державна академія культури, 2021. 224 с.

2. Бібліографічний опис книги двох авторів:

Кушнаренко Н., Удалова В. Наукова обробка документів : підручник. Київ : Вікар, 2023. 328 с.

3. Бібліографічний опис книги трьох авторів:

Романенко В., Тименко М., Тезікова С. Зміст і форми орієнтації школярів на педагогічні професії : навчальний посібник. Київ : ІЗМН, 2024. 62 с.

4. Бібліографічний опис книги, що має чотирьох і більше авторів:

Ткаченко В., Григор'єв А., Кулішова Н., Киричок Т. Післядрукарські процеси. Харків : ХНУРЕ, 2025. 128 с.

Поліграфічні матеріали : підручник / Ю. Житецький та ін. Львів : Афіша, 2023. 326 с.

5. Бібліографічний опис книги з автором і упорядником/укладачем/ редактором:

Петренко К. Функції наукового мислення : підручник / за заг. ред. І. С. Степурка. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. 413 с.

6. Бібліографічний опис книги без автора:

Історія київських стародруків / упоряд. В. Сіренко. Київ : Наука, 2019. 432 с.

7. Бібліографічний опис багатотомного видання:

Яворницький Д. Історія запорозьких козаків : у 20 т. / уклад. П. С. Сохань. Київ : Наукова думка, 1990–1993.

8. Бібліографічний опис окремого тому багатотомного видання:

Рильський М. Зібрання творів : у 20 т. Київ : Наукова думка, 1980–1988. Т. 15 : Мистецтвознавчі статті. 1986. 520 с.

9. Бібліографічний опис матеріалів конференцій, з'їздів:

Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: матеріали Міжнар. наук. конф., м. Ужгород, 16-17 жовтня 2021 р. Ужгород, 2021. 300 с.

10. Бібліографічний опис довідкових видань:

Термінологічний словник видавничого бізнесу: книга редактора : навчальний посібник / укладач В. І. Шпак. Київ : Експрес-об'ява, 2020. 264 с.

Опис законодавчих та нормативних документів

Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3793-XII. Дата оновлення : 04.11.2018.

Про видавничу справу : Закон України від 01.07.2014 р. № 1554-VII. Дата оновлення : 06.09.2018.

Про стандартизацію : Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VII. Дата оновлення : 15.01.2015.

ДСТУ 7157:2010. Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості. [Чинний від 2010-03-11]. Вид. офіц. Київ, 2010. 17 с.

ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. [Чинний від 2016-06-01]. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с. (Інформація та документація).

Опис статті

1. Бібліографічний опис статті із журналу:

Кравченко Р. Інформаційний простір України. *Людина і влада*. 2020. № 11. С. 78–85.

2. Бібліографічний опис статті із газети:

Петрук В. Свобода слова потрібна не журналістам. Вона потрібна суспільству. *День*. 2023. 25 вересня. С. 18.

3. Бібліографічний опис статті зі збірника:

Жугай В. Проблеми преси України в інтерпретації вітчизняних Інтернет-видань. *Українська література в загальноєвропейському контексті* : збірник матеріалів Міжнар. наук. конф., м. Ужгород, 16-17 жовтня 2021 р. Ужгород, 2021. Вип. 5. С. 297–299.

4. Бібліографічний опис статті з продовжуваного видання:

Коломоєць Т. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. *Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки*. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.

4. Бібліографічний опис статті із книги:

Непийвода Н. Підготовка наукового тексту до друку. *Редакційно-видавнича справа*. Київ : Наукова думка, 2024. С. 121–158.

5. Бібліографічний опис статті з довідкових видань:

Журналістика. *Словник української мови*. Київ : Наукова думка, 2020. С. 367–370.

Документаційне забезпечення видавництва. *Енциклопедія видавничої справи* / В. П. Ткаченко та ін. Харків : ХНУРЕ, 2018. С. 24–29.

Опис авторефератів і дисертацій

Войтович Н. Етичні та соціально-психологічні аспекти політичної реклами як складової соціальних комунікацій : автореф. дис. … канд. наук із соц. ком. : 27.00.01. Київ, 2021. 21 с.

Ключковська Г. Книжкова промоція як взаємодія книжкової справи та ЗМІ: дис. … канд. філол. наук : 10.01.10 / Укр. академія друкарства. Львів, 2000. 208 с.

Опис архівних матеріалів

☝ *При бібліографічному описі архівних матеріалів використовують такі скорочення :* Справа – Спр., опис – Оп., аркуш – Арк., рукопис – Р.

Матеріали досудового слідства. *Державний архів Запорізької області*. Р. 995. Оп. 28. Спр. 13. Арк. 20.

Висновок комісії. *Архів СБУ Запорізької області*. Спр. П 5167. Арк. 76.

Опис електронних джерел

Водолазька С. Інновації у видавничій галузі : навчальний посібник. Київ : Київський національний університет імені Т. Шевченка, 2021. 323 с. URL: https://vbk.net.ua/dat/Posibnyk.pdf (дата звернення: 16.01.2025).

Опис патентів

Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2021. 7 [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).

Опис каталогів

Книжкова Толока : кат. вист. / уклад. С. Ромус. Запоріжжя, 2019. 23 с.

Опис бібліографічних покажчиків

Літопис образотворчих видань 2024 : держ. бібліогр. покажч. України. Київ : Книжкова палата України ім. І. Федорова. 2024. 155 с.

Опис іншомовних джерел

☝*Бібліографічний опис іншомовних джерел здійснюється відповідно до вимог бібліографічних описів україномовних джерел*:

Enos T. Encyclopedia of rhertoric and composition. New York : Garland Publ, 2019. 803 p.

Kovalova O. Instagram as a tool for developing teenage reading culture. *Current Issues of Mass Communication*. 2023. №34. P. 58–70. URL: https://cimc.knu.ua/article/view/1378/1418 (last accessed: 17.09.2024).

Tabernero R. Public online epitexts to children book promotion. Towards a book-trailer poetic. A model analysis. *Ocnos*. 2020. Vol. 15 (2). P. 21–36.

? Питання для самоконтролю

1. У чому полягає визначення поняття бібліографічний опис?
2. Які основні елементи бібліографічного опису?
3. Які існують види бібліографічних описів?
4. У чому полягають загальні вимоги складання бібліографічного опису ?
5. Які вимоги складання бібліографічного опису періодичних видань?
6. Які вимоги складання бібліографічного опису книжкових видань?
7. Виокреміть вимоги складання бібліографічного опису нормативних видань?

8. У чому полягають вимоги складання бібліографічного опису авторефератів і дисертацій?

9. Чим характеризуються вимоги складання бібліографічного опису окремих частин видання?

10. Які вимоги складання бібліографічного опису електронних джерел?

11. Які вимоги складання бібліографічного опису іншомовних джерел?

🕮Список використаної літератури

1. Горбенко І. Ф., Микитів Г. В. Методичні рекомендації до написання й оформлення курсової і кваліфікаційної робіт для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Видавнича справа та редагування». Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 44 с.

2. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила. [Чинний від 2013-08-22]. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с.

3. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. [Чинний від 2016-06-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с.

4. Іванюха Т. В., Санакоєва Н. Д. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційної роботи бакалавра здобувачами ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Реклама і зв’язки з громадськістю». Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 92 с.

5. Методичні рекомендації до написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи магістра для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Медіакомунікації» / Т. А. Рогова, А. І. Тернова, О. В. Усманова, Л. В. Чернявська. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 52 с.

ТЕМА 4. ОБРОБЛЕННЯ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Мета: розглянути вимоги до оформлення цитат і посилань на джерела інформації в текстах академічного письма.

План

1. Правила оформлення цитат.
2. Посилання на джерела інформації.

Основні терміни і поняття

Відсутність посилань на прямі цитати, віршована цитата, джерело інформації, друковане ЗМІ, згадування джерела без посилання, інтернет-ЗМІ, мозаїчне цитування, перецитування, усний виступ, цитата.

Основні теоретичні положення

Правила оформлення цитат.

1. Цитована фраза береться в лапки і наводиться в тій граматичній формі, в якій вона подана у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання:

Однією з важливих особливостей публіцистики є конкретність думок. Для публіциста, на думку Г. Колосова, важливим є вміння мислити структурно, помічати не просто факти, а «осмислювати тему загалом, побачити її ширше, ніж дозволяють межі конкретного виступу» [1, с. 17].

2. Посилання на джерело виконується у квадратних дужках, де перша цифра означає порядковий номер джерела за списком літератури, а друга є вказівкою на сторінку, де вказана фраза:

Як зауважує В. Здоровега, «не будучи найскладнішим видом літературної творчості, журналістика, за загальним визнанням, є водночас найважчим її видом» [7, с. 87].

АЛЕ лапки не ставляться при використанні певних запозичень із тексту, зокрема вживання фактів, поданих іншими авторами, окремих матеріалів із викладенням лише суті певного явища. В цьому випадку обов'язковим є лише посилання на джерело:

Свого часу дослідник С. Івченко, зупиняючись на трьох етапах пізнання, а отже, й на трьох напрямках формування свідомості, крім наукового й мистецького, окремо виділив публіцистичний [3, с. 67].

3. У разі посилання на електронне джерело у квадратних дужках вказується одна цифра:

Дослідник М. Тимошик, аналізуючи основні етапи створення видавничої програми, зауважує, що «важливим має бути лише одне – компетентність видавця в обраній сфері діяльності» [44].

4. У випадку посилань на декілька робіт одного автора у квадратних дужках номери джерел у списку літератури проставляються через крапку з комою:

Залежно від форм власності в Україні можуть створюватись і діяти видавництва таких видів: державне, комунальне, приватне, колективне [20; 23].

5. Якщо в роботі тільки згадується якесь видання (теоретичне джерело інформації), то посилання на нього не передбачає вказівку конкретних сторінок:

Як дієвий засіб маркетингу видавничої продукції соціальні мережі виділяють такі вітчизняні дослідники: Г. Глотва [23], М. Каменська [24], Г. Ключковська [25], І. Копистинська [25], В. Теремко [53] та інші.

6. Якщо цитата, представлена в тексті, належить маловідомому для широкої аудиторії автору, то слід вказати його спеціальність, рід діяльності тощо:

Як зазначає перекладач і психолог Л. Горалік, «інтерпретуючи наново події, задані зі сторінок або екрану, ми отримуємо певний контроль над отриманим меседжем, персоналізуючи його, роблячи більш придатним особисто для себе» [37, с. 88].

7. При цитуванні можуть бути наявні уточнення і роз’яснення, які передаються шрифтовими, лінійними та іншими виділеннями із зазначенням у дужках скороченого варіанту прізвища та імен:

Цю ознаку вважаємо типологічною через те, що завдяки ній інтернет-медіа, *а зокрема і літературно-мистецькі часописи*, (курсив наш. – *І.Г.*), можна розділяти на еквівалентні традиційним ЗМІ (преса, радіо, телебачення) та мультимедійні видання, які використовують всі можливості різних видів подачі інформації в мережі [41].

8. **Мозаїчне цитування** – тип цитування, при якому авторська цитата переривається пропуском слова або слів із обов’язковою трикрапкою на місці пропуску:

Як зазначає М. Тимошик, «добре знання видавництв-конкурентів, ... постійний аналіз їхньої діяльності – один із найважливіших чинників створюваної видавничої програми» [78, с. 74].

9. Віршована цитата оформлюється двома варіантами:

- **построфно:**

Кипучість натури спонукала О. Телігу до почувань сильних, характерів безкомпромісних:

Я руці, що била, не пробачу –
Не для мене переможний бич!
Знай одно: не каюсь я, не плачу,
Ні зітхань не маю, ні злоби [3, с. 75].

- **цитата без збереження віршованих рядків**:

Коли Д. Донцов, під впливом ідей якого перебувала О. Теліга, розворушив своїм ученням тодішнє сонно-паралітичне суспільство, поетеса зуміла направити волю в конкретне річище національно-визвольної боротьби: «Перейдемо убрід бурхливі води, Щоб взяти повно все, що нам належить...» [4, с. 52].

10. **Перецитування** – запозичення цитати не з оригінального тексту (через його недоступність широкому колу читачів – архівні, раритетні видання тощо), а з контексту іншого надрукованого джерела. В таких випадках у списку літератури вказується те джерело, звідки взята цитата, посилання оформлюється за таким зразком:

Завдання українського мистецтва націоналісти вбачали у «виведенні всіх тих цінностей, які б скріплювали, а не розслаблювали душу нації...» [цит. за : 29, с. 4].

11. Цитати з праць не українських авторів треба перекладати українською мовою.

12. Не допускається об'єднання в одне ціле кілька цитат, узятих з різних місць того самого або різних джерел. Кожна цитата має оформлятися окремо.

13. При усному виступі обов’язково відзначається початок і кінець цитати (наприклад: цитую, початок цитати; кінець цитати, цитування завершено).

Посилання на джерела інформації.

1. У разі цитування газети (журналу) треба в круглих дужках вказати**:** автора (авторів), рік, число, сторінку:

(А. Васильчук. Ми – не скоренні. День. 2022. 7 квітня).

2. У разі цитування теле- або радіопрограми треба в круглих дужках вказати: автора (авторів), назву, канал, рік , число:

(О. Чабан. Тільки нікому не говори. 1+1. 2021. 18 лютого).

3. У разі цитування інтернет-медіа треба в круглих дужках вказати: автора (авторів), назву, рік, число, електронне посилання:

(Книжкові люди. Блог про книжки видавництва «Наш формат». URL: https://nashformat.ua/blog/bookish_people/).

4. У разі цитування рекламних і ПР-матеріалів, якщо вони надруковані окремо, треба в круглих дужках вказати вихідні дані:

(Запоріжжя туристичне. Запоріжжя : Кераміст. 2018. 567 с.).

? Питання для самоконтролю

1. Які основні вимоги до оформлення цитованої фрази?
2. Як виконується посилання на джерело інформації?
3. У якому випадку не наводяться лапки при оформленні цитованої фрази?
4. Як оформлюється посилання на електронне джерело?
5. У чому полягають вимоги до оформлення посилань на декілька робіт одного автора?
6. Які вимоги до оформлення мозаїчного цитування?
7. Які вимоги до оформлення віршованого цитування?
8. Як оформлюється перецитування?
9. Які вимоги до оформлення посилання на джерела медіаінформації?

🕮 Список використаної літератури

1. Горбенко І. Ф., Микитів Г. В. Методичні рекомендації до написання й оформлення курсової і кваліфікаційної робіт для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Видавнича справа та редагування». Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 44 с.

2. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила. [Чинний від 2013-08-22]. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с.

3. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. [Чинний від 2016-06-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с.

4. Іванюха Т. В., Санакоєва Н. Д. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційної роботи бакалавра здобувачами ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Реклама і зв’язки з громадськістю». Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 92 с.

5. Методичні рекомендації до написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи магістра для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Медіакомунікації» / Т. А. Рогова, А. І. Тернова, О. В. Усманова, Л. В. Чернявська. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 52 с.

ТЕМА 5. ВИДИ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ

Мета: розглянути види академічного плагіату та механізми протидії плагіату.

План

1. Поняття плагіату в Україні та світі. Види плагіату.
2. Протидія плагіату.

✎ Основні терміни і поняття

Плагіат, академічний плагіат, види плагіату, дослівний плагіат, мозаїчний плагіат. неадекватне перефразування, відсутність посилань на прямі цитати, згадування джерела без посилання, рерайт, компіляція, фальсифікація, реплікація, републікація, причини розповсюдження плагіату, основні засоби протидії плагіату, різновиди дисциплінарних покарань, програми для перевірки тексту на унікальність.

📚 Основні теоретичні положення

1. Поняття плагіату в Україні та світі. Види плагіату.

Академічний словник української мови дає таке визначення поняття плагіат: «**Плагіат** – привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання в своїх працях чужого твору без посилання на автора».

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» (частина 6, ст. 69) **академічний плагіат** – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

Освітньо-науковий плагіат – присвоєння чужого інтелектуального майна виключно у процесі здобуття наукового ступеня, освітньої кваліфікації або визнання у цих напрямках.

Головною особливістю академічного плагіату є його функціонування в академічній, тобто науково-освітній сфері. Однак у процесі створення академічного тексту, для обґрунтування і вивчення проблеми, є потреба у вивченні наукової спадщини, цитуванні, посиланні тощо, тож необхідність запозичень певною мірою міститься у самій природі наукового пізнання. У зв’язку з цим академічне середовище впровадило певні межі і правила використання інформації, здобутої шляхом опрацювання наукової літератури. У науково-освітніх колах сформувалась відповідна професійна етика, порушення якої вважається академічною недоброчесністю (Додаток А).

У різних країнах упродовж років склалися цілі системи щодо плагіату, методів його запобігання і покарання.

Німеччина. У цій країні одне з найбільш ригористичних (надсуворе щодо дотримання етичних норм) розумінь авторського права. Тут відсутня можливість використання робіт випускників у порівняльній базі даних, випускові роботи на стадії захисту майже не перевіряються на наявність текстових запозичень. Проте кожен німець знає, що якщо через 5–10 років він досягне успіху, зробить кар'єру, а хто-небудь перевірить його роботу на наявність плагіату і знайде бодай два речення не належно оформлених та без посилання скопійованих, його одразу звинуватять у плагіаті. Людина одразу позбудеться не тільки наукового ступеня, ученого звання, але й посади. До того ж на все життя отримає клеймо злодія. Так, міністр освіти Німеччини Аннетте Шаван подала заяву про відставку після звинувачень у плагіаті та втрати наукового ступеня. У Дюссельдорфському університеті імені Генріха Гейне була створена спеціальна комісія, яка визнала, що в її дисертації наявний плагіат, та клопотала про анулювання диплому кандидата наук. Учена рада університету 5 лютого 2013 р. одноголосним рішенням анулювала диплом, який був виданий 33 роки тому.

Словаччина. З 2009 р. дипломні роботи в цій країні перевіряються на наявність плагіату та зберігаються в цифровому сховищі (державна система), а з 2010 р. Міністерство освіти, науки, досліджень і спорту Словацької Республіки зобов'язало всі заклади вищої освіти використовувати цифрове сховище та перевіряти на наявність плагіату.

Великобританія. Система «Anti-Plagiarism» була запроваджена до загального користування в британських закладах вищої освіти відповідно до урядової програми. Через три роки фінансування взяли на себе самі заклади вищої освіти. Згідно з правилами одного з найкращих світових навчальних закладів – Оксфордського університету одним із найсерйозніших «гріхів» під час іспитів є списування та плагіат. Подібні випадки, які мали місце в університеті, обов'язково розслідуються, а штрафи, накладені на студентів, залежно від провини можуть змінюватися від зняття балів аж до виключення з університету. Навіть, якщо виявиться, що плагіат є випадковим, це може призвести до серйозного покарання. Запроваджені положення, які стосуються порядку складання іспитів, також застосовуються до «оцінювання дисертацій, магістерських та курсових робіт, які не приймаються у формальних умовах експертизи, але, які враховуються або становлять частину роботи для отримання стипендії, наукового ступеня чи вченого звання. Більшість англійських університетів використовує для перевірки текстів на наявність текстових запозичень одну з кращих та найбільшу систему – turnitin.

Румунія. У цій країні досі відсутнє регулювання стосовно бакалаврських та магістерських робіт на національному рівні, відповідальність повністю покладена на заклади вищої освіти. Було створене національне сховище докторських дисертацій з антиплагіатним модулем «Plagiat.pl», та більшість закладів вищої освіти користується антиплагіатною інтернет-системою sistemantiplagiat.ro (румунський бренд «Plagiat.pl»).

Польща. Із 1 жовтня 2014 р. у країні запроваджена обов'язкова перевірка всіх дипломних робіт на наявність плагіату. Створено польське

загальнонаціональне сховище дипломних робіт, яке буде містити всі дипломні роботи, захищені після 30 вересня 2009 р. і доступні в порівняльній базі даних для всіх антиплагіатних програмних засобів, затверджених міністерством освіти. Але ЄС вкладає значні кошти у створення, впровадження та популяризацію процедур, а також у виявлення та запобігання плагіату в закладах вищої освіти.

Найбільш поширені види плагіату.

1. Дослівний плагіат, тобто переписування першоджерела без змін і посилання.

2. Мозаїчний плагіат. Його суть полягає у компіляції, перефразуванні окремих слів і речень, у результаті чого стає незрозумілим, де чий текст – мозаїка свого і чужого.

3. Неадекватне перефразування полягає у передачі думки словами автора без взяття їх у лапки.

4. Відсутність посилань на прямі цитати.

5.Згадування джерела без посилання полягає у згадуванні про цитованість без безпосередньої вказівки на автора чи джерело.

6. Рерайт – суть його у додаванні до чужого матеріалу без дозволу автора додаткової інформації.

7. Створення суміші власного та запозиченого тексту без належного цитування джерел. Компіляція (укладання з кількох чужих матеріалів свого та редагування без дозволу – смислова, стилістична, граматична правка й скорочення чужого матеріалу).

8. Копіювання чужої наукової роботи, чи декількох робіт та оприлюднення результату під своїм ім’ям.

9. Списування письмових робіт інших здобувачів вищої освіти, науковців.

10. Фальсифікація – вигадування тих чи інших, наприклад, статистичних показників, з подальшим вказуванням їх у якості власної роботи.

11. Републікація – повторне чи багаторазове оприлюднення в іншому джерелі чужої інформації під дійсним підписом автора.

12. Самоплагіат (авторське дублювання наукових результатів) – багаторазове оприлюднення автором одних і тих самих результатів із незначними змінами, або й без них.

2. Протидія плагіату.

Протидіяти будь-якому явищу, не знаючи причин і умов виникнення і розповсюдження, є доволі складним процесом з нульовим результатом. У процесі вивчення причин Східноукраїнським Фондом соціальних досліджень було проведено низку опитувань щодо питань плагіату. Тож, найбільш виразними причинами розповсюдження плагіату здобувачі вищої освіти називають:

1. Необхідність виконання великого обсягу письмових робіт протягом навчального семестру/року.

2. Повторюваність/неактуальність тем письмових робіт/розрив між темами та сучасними/актуальними/цікавими потребами.

3. Відсутність практичного застосування (перспективи застосування) результатів робот.

4. Відсутність розуміння необхідності та мети написання письмових робіт (непрофільні, не цікаві, застарілі предмети).

5. Узвичаєнені дії, що пов’язані з умовами підготовки письмових робіт в середній школі.

6. Ставлення викладачів до плагіату (нейтральне або відверте потурання).

7. Низький рівень професіоналізму, мотивації та зацікавленості викладачів.

8. Відсутність чітких та універсальних норм, щодо оцінки оригінальності текстів, а також її зв’язку з оцінкою письмової роботи.

Маючи список причин, можна сформулювати такі основні засоби протидії плагіату.

1. Урегулювати кількість академічних текстів упродовж курсу навчання, створивши чіткі інструкції щодо їх виконання. Найбільша кількість плагіативних робіт трапляється у випадках, коли предмет не є спеціальним або поставлене завдання було не зрозумілим.

2. У навчальному процесі слід проводити пояснювальну роботу щодо понять академічного шахрайства. Не всі студенти, і навіть викладачі, мають чітке поняття плагіату і академічного шахрайства, його межі і засоби уникнення.

3. Розробити теми, що будуть відповідати вимогам сучасності, мати практичне застосування.

4. Створити умови творчої наукової лабораторії задля всебічного процесу створення цікавих і актуальних завдань для студентів.

5. Упровадити систему поетапної звітності виконання академічних робіт.

6. Перевіряти на плагіат всі письмові академічні тексти, використовуючи програмне забезпечення.

7. Створення електронного репозитарію бакалаврських і магістерських робіт.

8. Упровадити систему дисциплінарних покарань для уникнення плагіату:

- за повторний плагіат – відрахування студента;
- адміністративно-виховні заходи або догана;
- вплив на оцінювання захисту;
- робота не зараховується;
- упровадження запобігання плагіату (вибіркова перевірка тексту);
- зміна теми роботи або завдання для доопрацювання роботи;
- недопущення до захисту курсової або дипломної роботи.

Найбільш дієвими методами є останні два. Однак відомо, що такі методи боротьби частіше всього застосовуються до курсових і кваліфікаційних робіт, однак не завжди до інших, більш уживаних академічних текстів як реферат, есе, тези, контрольні і самостійні творчі роботи тощо.

Попередження плагіату в академічному середовищі в Запорізькому національному університеті здійснюється шляхом проведення комплексу профілактичних заходів, які полягають в:

- інформуванні здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників про необхідність дотримання правил академічної етики та підвищення відповідальності за дотриманням норм цитування;

- організації науковою бібліотекою заходів з популяризації основ інформаційної культури;

- формуванні завдань для навчальних робіт з використанням педагогічних інновацій, що сприяють розвитку творчого підходу здобувачів вищої освіти до їх виконання;

- щорічному проведенні для студентів 1-х курсів бакалаврату, магістратури та здобувачів наукового ступеня доктора філософії лекцій з питань академічної доброчесності;

- формування, видання і розповсюдження методичних рекомендацій щодо належного оформлення посилань на використані джерела;

- ознайомлення здобувачів вищої освіти, викладачів та науковців із «Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в кваліфікаційних роботах здобувачів вищої освіти та дисертаціях на здобуття наукового ступеня доктора філософії у Запорізькому національному університеті».

Перевірка бакалаврських, магістерських робіт, дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії на наявність академічного плагіату проводиться з використанням програмно-обчислювального комплексу StrikePlagiarism.

Із безкоштовними онлайн-сервісами та програмним забезпеченням для перевірки на плагіат можна ознайомитися на сайті Наукової бібліотеки Запорізького національного університету (Додаток Б).

? Питання для самоконтролю

1. У чому полягає визначення понять плагіат, академічний плагіат, освітньо-науковий плагіат?
2. Які основні види академічного плагіату?
3. Які основні засоби протидії плагіату?
4. Чому поняття самоплагіату характеризується неоднозначністю?
5. Які різновиди дисциплінарних покарань за академічний плагіат, освітньо-науковий плагіат?
6. Які існують заходи попередження плагіату в академічному середовищі в Запорізькому національному університеті?
7. Які ви знаєте програми для перевірки тексту на унікальність?

🕮 Список використаної літератури

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ. 2017. 169 с.

2. Академічне письмо : навчальний посібник / уклад. : Т. М. Костирко, С. В. Ларенкова, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна. Миколаїв : НУК, 2022. 116 с.

URL: https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b717def-2ac0-454d-826f-ce62ebccef75/content (дата звернення: 12.09.2025).

3. Гнезділова К. М. Академічна чесність як цінність корпоративної культури університету. *Вісник Черкаського університету*. *Серія: Педагогічні науки.* 2016. Вип. № 14. С.23–30. URL: pedejournal.cdu.edu.ua/article/download/1133/1153(дата звернення: 12.09.2025).

4. Горчинський С. В., Софілканич М. І., Горбенко І. Ф. Якість української освіти й академічна доброчесність: вплив застосування штучного інтелекту. *Академічні візії. Серія: Освіта/Педагогіка*. 2023. Вип. 20. URL : https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/407 (дата звернення: 12.11.2025).

5. Кременовська І. В. Плагіат у наукових публікаціях: методи виявлення та викорінення. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. Київ : Академперіодика, 2015. Вип. 11. С. 60–66.

6. Онлайн-сервіси та програмне забезпечення для перевірки на плагіат. URL: https://www.znu.edu.ua/ukr/university/pidrozdily/1165/11704/12531 (дата звернення:29.09.2025).

7. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в кваліфікаційних роботах здобувачів вищої освіти та дисертаціях на здобуття наукового ступеня доктора філософії у Запорізькому національному університеті. URL: https://tinyurl.com/ya6yk4ad (дата звернення: 12.09.2025).

8. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 17.11.2024. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 12.09.2025).

9. Про освіту : Закон України від 16.09.2019 р. №10-р/2019. Дата оновлення : 15.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text(дата звернення: 12.09.2025).

10. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма : методичні рекомендації та програма курсу. Київ : КМА, 2016. 61 с. URL: http://library.zntu.edu.ua/academic_%20integrity/doc/SAIUP_%20Academic%20Writing%20Course%20Content%20and%20Structure%20Recommendations.pdf (дата звернення: 01.12.2025).

ТЕМА 6. ВИДИ НАУКОВИХ ДОКУМЕНТІВ

Мета: розглянути види наукових документів та основні способи використання їх у текстах академічного письма.

План

1. Класифікація наукових документів.
2. Первинні наукові документи.
3. Вторинні наукові документи

Основні терміни і поняття

Науковий документ, види наукових документів, первинні наукові документи, вторинні наукові документи, неперіодичні видання, періодичні видання, продовжувані видання, неопубліковані видання, довідкові видання, інформаційні видання.

Основні теоретичні положення

1. Класифікація наукових документів.

Наукові дослідження здобувачів освіти ґрунтуються, в основному, на методах документалістики, тобто дослідженні документів, які відображають інформацію про стан, поведінку, використання об’єктів дослідження.

Документ – матеріальний об’єкт, що містить науково-технічну інформацію і призначений для її збереження і використання.

Класифікація документів.

1. За способом фіксування (подання) інформації розрізняють письмові (текстові), статистичні, іконографічні (кіно- й фотодокументи, картини тощо), фонетичні (аудіовізуальні) (магнітофонні записи, грамплатівки, CD-записи і под.), технічні (графічні) (креслення, технічна творчість), електронні джерела (електронні книги, газети, журнали). Аудіовізуальні документи – документи, що містять звукову, образотворчу або звукову інформацію, яка відтворюється за допомогою технічних засобів. До основних різновидів аудіовізуальних документів можна віднести: звукозаписи, кіно- й відеофільми, кіно- й фотодокументи, голограми.

2. Розрізняють документи, обрані самим дослідником (цільові документи), та інші документи (наявні матеріали).

3. За ступенем персоніфікації документи поділяються на особисті і безособові. Особисті – це документи індивідуального обліку (листи, щоденники, заяви, медичні картки, мемуарні записи і под). Безособові – статистичні чи інші архіви, матеріали преси, протоколи зборів тощо.

4. Залежно від статусу документи поділяються на офіційні (протоколи, урядові матеріали, постанови, заяви, комюніке, стенограми офіційних засідань, дані державної і відомчої статистики, архіви, звітність тощо) й неофіційні

(особисті документи, а також складені приватними громадянами безособові документи, наприклад, статистичні узагальнення, виконані якимсь дослідником на основі власних спостережень).

5. За формою представлення інформації:

- рукописні документи – дисертації, курсові, дипломні роботи, автореферати дисертацій, переклади тощо.

- друковані документи – книги, періодичні, довідкові, інформаційні видання тощо.

6. За джерелом (характером) інформації документи поділяються на первинні і вторинні. До первинних належать, наприклад, записи прямого спостереження. До вторинних – обробка даних прямого спостереження, узагальнення чи опис на основі первинних джерел.

2. Первинні наукові документи.

Первинні документи – містять безпосередні результати наукових досліджень і розробок, нові наукові відомості чи нове осмислення відомих ідей і фактів. Первинні документи поділяються на неперіодичні, періодичні, продовжувані, неопубліковані.

1) ***Неперіодичні видання*** – видання, які вийшли з друку одноразово:

а) **книга** – текстові видання обсягом більше 48 сторінок. Протягом тривалого часу книга є найважливішим засобом збереження та розповсюдження інформації. Особливістю книги є те, що в ній сконцентровано найцінніший досвід і знання, накопичені людством за всю попередню історію.

- *Наукова книга* сумує та узагальнює велику кількість різноманітних документів. Монографія – наукове або науково-популярне книжкове видання, яке містить повне і всебічне дослідження однієї проблеми або теми і належить одному або кільком авторам;
- *Навчальна література* (підручники, посібники, методичні рекомендації) – тексти, які містять відомості навчального характеру і здебільшого призначені для викладачів і студентів вищих і середніх навчальних закладів, учнів шкіл, курсів та інститутів підвищення кваліфікації. Підручники і посібники складаються згідно з навчальними програмами і можуть охоплювати курс повністю або частково. Підручники для закладів вищої освіти крім практичних даних містять теоретичний матеріал, який доповнює навчальний курс за певними розділами. Навчальні посібники видаються крім того, як книги, що не відповідають повністю навчальній програмі і випускаються як дослідні видання, на основі яких будуть підготовлені підручники;

б) **брошури –** текстові видання обсягом більше 4 і менше 48 сторінок.

Книги і брошури бувають таких видів: наукові, навчальні, науково-популярні, офіційно–документальні, з певних галузей і дисциплін.

2) ***Періодичні видання*** – видання, що виходять через певні проміжки часу, постійним для кожного року числом номерів:

а) **журнал** – періодичне друковане видання, яке містить статті або реферати з різних наукових, суспільно-політичних, виробничих та інших питань, ілюстрації та фотоматеріали. Серед наукових журналів виділяють:

науково-теоретичні – видаються переважно академічними установами, науково-методичні, в основному для фахівців у галузі освіти, науково-виробничі;

б) **газета** – видання, що містить політичні, критичні, науково-популярні статті, коротку науково-технічну інформацію хронологічного типу;

в) **бюлетені** бувають таких різновидів:

- *довідковий бюлетень* – містить довідкові матеріали, розміщені в порядку зручному для їх швидкого розшуку;
- *нормативний бюлетень* – містить матеріали нормативного, директивного або інструктивного характеру, що видається певним державним органом;
- *рекламний бюлетень* – містить викладені у привабливій формі відомості про вироби, послуги, заходи з метою створення попиту на них;
- *статистичний бюлетень* – бюлетень-таблиця, зміст якого становлять оперативні статистичні дані, що характеризують певну сферу діяльності суспільства.

3) ***Продовжувані видання*** – проміжні між книгами й періодичними виданнями. Виходять через невизначений проміжок часу за мірою накопичення матеріалу:

а) **тези доповідей** – науковий неперіодичний збірник, що містить опубліковані до початку конференції матеріали попереднього характеру (анотації, реферати доповідей, повідомлень);

б) **матеріали конференцій, симпозіумів** – неперіодичний збірник, що містить підсумки конференцій (доповіді, рекомендації, рішення);

в) **збірник наукових праць** – збірник, який містить дослідницькі матеріали наукових установ, навчальних закладів або товариств.

4) ***Неопубліковані документи*** – матеріали, які створюються в процесі роботи різноманітними організаціями і залишаються в рукописі чи розмножуються в невеликій кількості примірників:

а) звіти про науково-дослідну і дослідно-конструкторську роботу – звіти, в яких висвітлюються основні дані досліджень;

б) технічна документація на впровадження нової техніки, в організації виробництва, раціоналізаторські пропозиції на вдосконалення існуючої техніки і технології;

в) робочі креслення, проєкти унікальних серійних виробів;

г) акти державних випробувань;

ґ) переклади іноземної науково-технічної документації і літератури;

д) інформаційні повідомлення про наукові конференції, симпозіуми, семінари;

е) депонований рукопис – вид документа, що є цікавим для вузького кола спеціалістів, публікація якого в традиційних виданнях є недоцільною;

є) дисертація – кваліфікаційна наукова праця, виконана особисто здобувачем наукового ступеня у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Вона містить висунені автором для прилюдного захисту науково обґрунтовані теоретичні або експериментальні результати, наукові положення, а також

характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача в науку;

ж) автореферат дисертації – документ, в якому викладаються основні положення і дані дисертаційного дослідження;

з) спеціальні види науково-технічних видань – стандарти (державні, галузеві, заводські), технічні каталоги готової продукції, прейскуранти.

Вторинні наукові документи.

Вторинні документи – первинні документи перепрацьовані від одного до кількох разів. Вони поділяються на довідкові та інформаційні.

1) ***Довідкові видання*** – містять результати теоретичних узагальнень, різноманітні величини і їх значення:

а) *енциклопедія* – одно– або багатотомне видання, яке містить в узагальненому вигляді основні відомості з однієї або багатьох галузей знань і практичної діяльності, викладені у вигляді коротких статей, розміщених за алфавітом. Виділяють такі типи енциклопедій: універсальні, галузеві, тематичні, персональні;

б) *словник* – довідкове видання, що містить впорядкований перелік мовних одиниць (слів, словосполучень, фраз, термінів, імен, знаків), наділених довідковими даними, що їх стосуються. Виділяють такі типи словників: термінологічні, тлумачні, перекладні, біографічні (персональні);

в) *енциклопедичний словник* – поєднує ознаки словника і енциклопедії;

г) *довідник* – містить коротку наукову і прикладну інформацію для ознайомлення фахівців з певної галузі знань.

2**) *Інформаційні документи:***

а) **реферативні документи** (видання) – містять стислий виклад первинного документа чи його частин з основними фактичними відомостями та висновками:

- *реферативний журнал* – періодичне видання журнальної форми, яке містить реферати опублікованих документів чи їх частин,

- *реферативний збірник* – періодичне, продовжуване чи неперіодичне видання, яке містить реферати документів, що не публікуються;

б) **оглядові видання** – містять концентровану інформацію, отриману в результаті відбору, систематизації і логічного узагальнення відомостей з великої кількості першоджерел з певної теми за певний проміжок часу:

- *аналітичні огляди* – містять оцінку й аналіз наукових досягнень у певній галузі знань,

➢ *реферативні огляди* – містять аналіз конкретних досягнень з вибірковим використанням первинних документів,

➢ *бібліографічні огляди* – готують робітники бібліотек і які містять характеристики первинних документів, як джерел інформації, що з’явилися за певний час чи об’єднані за спільною ознакою;

в) **бібліографічні покажчики** – видання книжкового або журнального типу, які містять бібліографічні описи опублікованих видань:

- *систематичні (тематичні) описи* – розташовуються по галузях науки і техніки відповідно до певної класифікації (наприклад, «Літопис газетних статей», «Літопис журнальних статей», «Літопис книг», «Літопис дисертацій» тощо),
- *предметні описи* – розташовуються в порядку перерахування найважливіших предметів відповідно до предметних рубрик, розташованих в алфавітному порядку,
- *загальні описи* – виходять один раз на рік,
- *галузеві описи* – мають нерегламентований термін виходу.

? Питання для самоконтролю

1. У чому полягає визначення понять науковий документ, первинні наукові документи, вторинні наукові документи в академічному письмі?
2. Які основні види первинних наукових документів?
3. Які основні характеристики неперіодичних наукових документів?
4. Які причини використання періодичних наукових документів?
5. Які характеристики продовжуваних наукових документів?
6. Які види неопублікованих наукових документів використовують в академічному письмі?
7. Які види документів належать до вторинних наукових документів?
8. Які основні характеристику довідкових наукових документів?
9. Які класифікації інформаційних наукових документів виділяють в академічному письмі?

🕮 Список використаної літератури

1. Бібліотека Запорізького національного університету. URL: https://www.youtube.com/watch?v=kAa0ym2w2Lw (дата звернення: 1.12.2025).
2. Колесников В. Основи наукових досліджень. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 144 с.
3. Михайлин І. Науково-дослідна робота студента з журналістики. Харків : ХНУ, 2010. 92 с
4. Різун В. В., Скотникова Т. В. Методи наукових досліджень у журналістикознавстві. Київ : Преса України, 2007. 84 с.
5. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма : методичні рекомендації та програма курсу. Київ : КМА, 2016. 61 с. URL: http://library.zntu.edu.ua/academic_%20integrity/doc/SAIUP_%20Academic%20Writing%20Course%20Content%20and%20Structure%20Recommendations.pdf(дата звернення: 1.12.2025).

ТЕМА 7. ВИДИ МЕТОДІВ У ДОСЛІДЖЕННЯХ

Мета: розглянути основні методи у науково-дослідній діяльності здобувачів освіти факультету журналістики

План

1. Загальнотеоретичні аспекти наукової методології.
2. Методи наукових досліджень у журналістикознавстві, едитології, рекламознавстві.

Основні терміни і поняття

Науково-дослідна робота, методологія, метод, аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація, опитування, рейтинг, тестування, тестування, моніторинг, спостереження.

Основні теоретичні положення

1. Загальнотеоретичні аспекти наукової методології.

Розвиток науки нерозривно пов'язаний із створенням методології, яка втілює необхідні її принципи. Термін «методологія» в наукознавстві вживається у двох значеннях:

1) вчення про методи пізнання і перетворення дійсності, застосування принципів світогляду до процесу пізнання і художньої творчості;

2) сукупність методів, способів, прийомів, їх певна послідовність, схема, яку прийнято при розробці наукового дослідження.

Методологія науки може бути загальною і спеціальною:

1) загальна методологія – теорія пізнання, яка досліджує закони розвитку наукового знання загалом;

2) спеціальна методологія – методологія, яка ґрунтується на законах окремих наук, особливостях пізнання конкретних процесів і виявляється у здійсненні:

- теоретичних узагальнень, принципів окремих наук;
- спеціальних методів дослідження.

Предметом вивчення методології наукових досліджень є:

1) поняття і методи певної науки;
2) сфера застосування понять і методів;
3) обґрунтованість наукових результатів;
4) осмислення досягнень науки з точки зору загальнолюдської культури.

Функції методології:

1) координуюча функція – полягає в координації і субординації методів;

2) інтегруюча функція – полягає в тому, що категорії, закони і принципи загальної методології втілюють у собі єдність наукового пізнання та ефективно сприяють інтеграції науки;

3) евристична функція – (евристика – метод чи методологічна дисципліна, предметом якої є вирішення проблем в умовах невизначеності. Основною проблемою евристики є усунення проблем). Загальна методологія сприяє отриманню нових наукових знань, спрямовує зусилля вчених у світ невідомого.

2. Методи наукових досліджень у журналістикознавстві, едитології, рекламознавстві.

Метод – спосіб дослідження явищ, який визначає планомірний підхід до вивчення їх наукового пізнання та встановлення істини. У своїй основі метод є інструментом для вирішення головного завдання науки – пізнання об'єктивних законів дійсності з метою використання їх у практичній діяльності людей. Метод визначає потребу і місце застосування наукових прийомів та способів дослідження, експериментальної перевірки результатів дослідження.

Типи методів:

1. ***Загальнонаукові й спеціальні методи***:

а) *загальнонаукові методи* – методи, які використовуються в багатьох галузях науки на окремих етапах дослідження (спостереження, порівняння, експеримент, узагальнення, абстрагування, аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, історичний);

б) *спеціальні методи* – методи, засновані на загальних методах, які застосовуються для вирішення специфічних груп завдань у кожній галузі науки.

2. Теоретичні й емпіричні методи:

а) *теоретичні методи* – методи, основою яких є висунення і розвиток наукових гіпотез і теорій, формулювання законів та виведення з них логічних наслідків, зіставлення різних гіпотез і теорій;

б) *емпіричні методи* – методи, основою яких є спостереження і дослідження конкретних явищ, а також групування, класифікація та опис результатів дослідження й експерименту, впровадження їх у практичну діяльність людей.

У журналістикознавстві, едитології, рекламознавстві використовуються загальнонаукові й спеціальні, теоретичні й емпіричні методи.

Аналіз – метод дослідження, який включає в себе вивчення об'єкта за допомогою мисленого або практичного розчленування на складові елементи (частини) об'єкта, його ознаки, властивості, відношення. Кожна з виділених частин аналізується окремо в межах єдиного цілого. Наприклад, обираючи тему наукового дослідження «Жанрові особливості регіональних мікромедіа», здобувач освіти факультету журналістики може здійснювати аналіз таких складових об'єкта вивчення:

- поняття інформаційних жанрів;
- специфіка функціонування регіональних мікромедіа;
- взаємозалежність жанрової й тематичної структури регіональних мікромедіа тощо.

Різновидом методу аналізу є системний аналіз, який передбачає вивчення об'єкта дослідження як сукупності елементів, утворюючих систему. У наукових

дослідженнях цей метод передбачає оцінку об'єкта з усіма факторами, які впливають на його функціонування.

Аналіз документів і джерел – метод отримання інформації з документів та джерел. Джерелами виступають різновиди документів: рукописні чи друковані тексти, аудіо- та відеозаписи розмов та подій, фотографії, носії з цифровими та тестовими матеріалами, на основі яких створюються твори академічного письма.

Синтез – метод вивчення об'єкта в його цілісності, у єдиному і взаємному зв'язку його частин. У процесі журналістикознавчих, едитологічних, рекламознавчих досліджень синтез пов'язаний з аналізом, оскільки дає змогу поєднати частини, розчленовані в процесі аналізу, встановити їх зв'язок. Повернемось до вище зазначеної теми студентського наукового дослідження – «Жанрові особливості регіональних мікромедіа» Проаналізувавши понятійні критерії інформаційних жанрів, визначивши специфіку функціонування регіональних мікромедіа, простеживши залежність жанрової структури від тематики інформаційних матеріалів, дослідник повинен узагальнити, систематизувати отримані висновки й результати.

Індукція – метод дослідження, при якому загальний висновок про ознаки елементів виводиться на основі вивчення ознак окремих елементів (тобто думка дослідника рухається від окремого до загального).

Дедукція – метод логічного висновку від загального до окремого, тобто спочатку досліджується стан об'єкта в цілому, а потім його складових елементів. Теоретичні методи індукції і дедукції тісно між собою взаємопов'язані. У своєму дослідженні студент факультету журналістики може використовувати один із зазначених методів або поєднувати обидва, виходячи з концепції наукової роботи.

Аналогія (порівняння) – метод наукового дослідження, завдяки якому досягається пізнання одних предметів і явищ на основі їх подібності з іншими. Цей метод ґрунтується на подібності деяких сторін різних предметів і явищ.

Моделювання – метод наукового пізнання, що ґрунтується на заміні предмета або явища, які вивчаються, на їх аналог, модель, що містить істотні риси оригіналу. В наукознавстві виділяють матеріальне і мислене моделювання. У свою чергу мислене моделювання має такі підвиди:

1) наочне (схеми, таблиці, блоки, аналогії, гіпотези);
2) знакове (умовно-графічне, умовно–буквене, комбіноване);
3) математичне (комп'ютерні програми, цифрове моделювання, прогнозування).

У журналістикознавстві, едитології, рекламознавстві широко використовується наочне й знакове моделювання. Наприклад, у процесі дослідження студент факультету журналістики може створювати таблиці і схеми порівняльного характеру (оцінка діяльності, популярності радіопрограм, визначення соціальних, професійних, вікових та інших груп слухачів, глядачів тощо).

Абстрагування – метод відволікання, який дає змогу переходити від конкретних питань до загальних понять і законів розвитку.

Конкретизація – метод дослідження об'єктів у всій різноманітності їх, у якісній багатосторонності реального існування на відміну від абстрактного вивчення об'єктів . При цьому досліджується стан предметів у зв'язку з певними умовами їх існування та історичного розвитку.

Опитування – метод збирання первинної інформації, який полягає у зверненні до безпосереднього носія проблеми, що вивчається, і націлений на ті її аспекти, що мало піддаються або не піддаються взагалі прямому спостереженню. В процесі науково –дослідної діяльності студент факультету журналістики може використовувати такі види опитування:

1) *інтерв'ювання* – метод дослідження, який передбачає особисте спілкування з опитуваним, при якому інтерв'юєр сам ставить запитання і фіксує відповіді;

2) *анкетування* **–** метод наукового дослідження, який полягає в письмовому або усному опитуванні значної кількості людей за певною схемою,

3) *бесіда* – метод дослідження, який полягає в отриманні інформації на основі словесної комунікації;

4) *діалог* – метод наукового дослідження, що полягає в отриманні інформації під час розмови двох осіб і який будується на рівноправності співрозмовників, відкритості, відвертості учасників;

5) *тестування* – різновид вибіркового опитування, яке проводиться з метою виявлення суттєвих ознак об'єкта, засобів його функціонування.

Рейтинг – метод дослідження, що полягає у визначенні індивідуального показника оцінки популярності, авторитету, цінності кого–небудь або чого-небудь, який ґрунтується на результатах голосування, соціологічних опитувань тощо. Метод рейтингу дуже тісно пов'язаний з теоретичними методами аналогії та моделювання.

Моніторинг – метод дослідження, який полягає у постійному контролі за будь-яким процесом з метою виявити, чи відповідає він бажаному результату.

Спостереження – апробація, обґрунтування висунутих гіпотез або проміжних результатів дослідження з використанням аксіоматизованих знань про об'єкт, а також практики його функціонування. При написанні науково-дослідних робіт студенти факультету журналістики активно використовують метод самоспостереження, подаючи аналіз власних недійних матеріалів.

Історичний метод – полягає у виявленні історичних фактів і в уявному відтворенні на їх основі історичного процесу з одночасним розкриттям логіки руху цього процесу. Різновиди:

1) *порівняльно-історичний (порівняльний і компаративний методи, крос-культурний аналіз)* коли шляхом порівняння виявляють загальне й особливе в історичних явищах, а також причини цих подібностей і розходжень; виявляють і зіставляють різні рівні розвитку досліджуваного об'єкта; зміни, що відбулися; визначають тенденції розвитку;

2) *архівне дослідження* – дослідження існуючих історичних свідчень і документів, створених або збережених іншими особами чи організаціями.

Біографічний метод – дослідження подій на основі свідчень очевидців. Різновид біографічне інтерв'ю.

Класифікація – упорядкування, групування явищ, що вивчаються за певними критеріями.

Типологізація – виявлення подібності й розходження досліджуваних об’єктів чи явищ, пошук надійних способів ідентифікації їх, а також критеріїв групування в межах прийнятої дослідником моделі.

? Питання для самоконтролю

1. У чому полягає визначення термінів «методологія», «метод»?
2. Які характеристики предмета і функцій методології?
3. Які основні види наукових методів використовують в академічному письмі?
4. На чому грунтуються основні критерії теоретичних методів?
5. Які основні особливості використання емпіричних методів у журналістикознавчих, рекламознавчих, едитологічних дослідженнях?

🕮 Список використаної літератури

1. Колоїз Ж. В. Основи академічного письма : практикум. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2019. 178 с.

2. Основи академічного письма : конспект лекцій для студентів усіх спеціальностей / уклад.: М. Г. Маковій, О. М. Жовнір, І. Ю. Рєпіна, Л. Ф. Плотникова. Київ-Тернопіль : КНУБА-Ф-ОП Шпак В.Б., 2023. 61 с. URL: https://repositary.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5151794d-aaca-43c4-956e-c3b329ff605c/content (дата звернення: 5.11.2025).

3. Основи методології та організації наукових досліджень / за ред. А.Є. Конверського. Киів : Центр учбової літератури, 2010. 352 с. URL: http://shron.chtyvo.org.ua (дата звернення: 1.11.2025).

4. Сергієнко В. В. Філософські проблеми наукового пізнання : навчальний посібник. Кременчук : Кременчуцький національний університет імені М. Остроградського, 2011. 103 с. URL: http : // www. kdu. edu. Ua (дата звернення: 1.11.2025).

ТЕМА 8. СТАТТЯ І АНОТАЦІЯ ЯК ЖАНРИ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА

Мета: розглянути основні вимоги до написання статті і анотації як жанрів академічного письма

План

1. Категоріальний апарат наукової статті.
2. Види і структура наукової анотації.

Основні терміни і поняття

Наукова стаття, функції наукової статті, види наукової статті, наукова анотація, види наукової анотації, структура наукової анотації.

Основні теоретичні положення

1. Категоріальний апарат наукової статті.

Наукова стаття – вид наукової публікації, у якій описано кінцеві або проміжні результати дослідження, обґрунтовано способи їх отримання, а також накреслено перспективи напрацювань.

Ознаками наукової статті є логічність, ясність, стисліcть, точність наукової термінології, вірогідність вихідної інформації, критичність у відборі фактів, доказовість змісту тексту, завершеність (цілісність розкриття одного або кількох питань), обґрунтованість висновків, наявність міркувань і посилань.

В академічному письмі виділяють такі функції наукової статті:

1. Дослідницька – подає наукові результати.
2. Презентаційна – представляє дослідника в науковому товаристві.
3. Оцінна – оцінює стан наукових досліджень з певної проблеми.
4. Комунікативна – слугує засобом спілкування дослідників.

В академічному письмі виділяють такі види наукової статті.

За змістом.

1. Власне наукові статті – виклад основних результатів роботи.
2. Науково-популярні статті – орієнтують на читацьку аудиторію, серед якої можуть бути непрофесіонали.
3. Науково-навчальні та науково-методичні статті – містять практичний виклад закономірностей, досліджуваних об’єктів, методи їх застосування у практичній діяльності.
4. Науково-публіцистичні статті – присвячені актуальним для наукової громадськості проблемам.

За галузевим призначенням: журналістикознавчі, рекламознавчі, едитологічні, мовознавчі, літературознавчі, педагогічні, психологічні, історичні тощо.

За кількістю авторів.

1. Одноосібні статті – підготовлені одним автором.
2. Колективні статті – підготовлені колективом авторів.

За науковим завданням.

1. Науково-теоретичні статті – це тексти, в яких автор представляє результати теоретичних пошуків щодо проблеми.
2. Науково-практичні статті – це статті, в яких текст присвячений практичному досвіду і науковим експериментам. Важливою частиною такої статті є виклад отриманих результатів.
3. Науково-методичні статті – це огляд методів, процесів, інструментів, завдяки яким можна домогтися певного наукового результату.

За способом розкриття.

1. У первинних наукових статтях авторами викладається істотна інформація про проведене дослідження в формі, що дозволяє іншим членам наукового співтовариства оцінити дослідження, відтворити експерименти, а також оцінити міркування і зроблені з них висновки.
2. Оглядові наукові статті призначені для узагальнення, аналізу, оцінки, підсумовування або синтезу раніше опублікованої інформації (первинних наукових публікацій). Нерідко наукова стаття поєднує в собі ці два типи наукових текстів, включаючи оглядову і оригінальну частини.

Проблемні статті присвячені проблемі, яка не отримала всебічного дослідження.

Методологічні статті подають обґрунтування методології розв’язання проблеми.

Повноформатні статті, де головна мета – інформування вчених про останні новинки зі світу науки (сучасні дослідження, розробки). Обсяг в середньому становить 8-20 сторінок друкованого тексту. Такі статті в основному публікуються здобувачами наукових ступенів (кандидата або доктора наук), також студентами, охочими отримати ступінь магістра.

Короткі повідомлення, де головна мета – інформування вчених про особистий досвід, про результати експерименту, про розробки в науковій проблемі. Обсяг таких статей до 6 сторінок.

Гіпотези – це такий підвид статей, який часто не має практичного підтвердження. Тут можуть бути написані роздуми, думки щодо певної проблеми, припущення. Однак далі така опублікована гіпотеза повинна бути або підтверджена, або спростована (про що знову ж таки потрібно повідомити всіх діячів науки через публікацію результатів.

Наукові ідеї – це малі статті, приблизно пів сторінки машинописного тексту, де автор представляє на загальний розгляд свою ідею, чекаючи підтримки і похвали від суспільства, або ж критичних зауважень.

2. Види і структура наукової анотації.

Анотація – коротка характеристика твору чи видання, яка розкриває їхнє призначення, зміст, форму та інші особливості; стисла характеристика роботи, яка містить тільки перелік основних питань, інформацію про призначення роботи та її цінність.

Сутність і призначення анотації полягають у тому, що вона є стислою характеристикою джерела інформації. Анотація не розкриває змісту наукового джерела, а лише інформує про наявність наукового джерела певного змісту й характеру. Таким чином, анотація дозволяє користувачеві скласти достатнє й об'єктивне попереднє уявлення про незнайому для нього наукову публікацію і тим самим допомагає в пошуку, доборі та систематизації необхідної інформації.

В академічному письмі виділяють такі види анотацій.

Довідкові анотації, які ще називають **описовими** чи **інформаційними**, характеризують тематику документа, повідомляють певні відомості про нього, але не дають його критичної оцінки.

Найбільшого поширення в текстах академічного письма набули саме *довідкові анотації*, які характеризують наукове джерело за тематикою й проблематикою. Саме вони є найефективнішими в наданні своєчасної, об'єктивної і достатньої інформації про нові досягнення в різних галузях науки та суттєво заощаджують час пошуку й збирання наукової інформації

Рекомендаційні анотації характеризують документ і дають оцінку його придатності для певної категорії споживачів, з урахуванням рівня підготовки, віку й інших особливостей споживачів.

Загальні анотації характеризують документ у цілому й розраховані на широке коло читачів.

Спеціалізовані анотації характеризують документ лише в певних аспектах і розраховані на вузьке коло фахівців.

Групові анотації подають загальну характеристику декількох документів, об'єднаних спільною тематикою чи проблематикою.

Негрупові анотації розкривають зміст одного документа.

До анотації в академічному письмі висуваються такі вимоги:

1. Мова анотації має бути науковою, нормативною, лаконічною, ясною, простою, без довгих і занадто складних речень.
2. Загальний обсяг анотації визначається видом тексту академічного письма і вимогами видання.
3. Анотація – це невеликий підсумок ваших досліджень, який готує читачів до основної інформації, аналізу та цілей, поставлених у роботі.
4. Анотація має відображати передумови, цілі, методологію та результати у найбільш узагальненому вигляді, щоб дати читачам повний огляд представленої роботи.
5. Анотацію слід писати останньою, оскільки вона узагальнює всю роботу.
6. Анотація разом із заголовком – це реклама вашої статті.
7. Анотація має бути зрозумілою, не містити жаргонів, сленгу, незрозумілих скорочень та посилань.
8. Анотація – головна суть вашої роботи. Вона коротка і чітка.
9. Анотація схожа на звіт у мініатюрі. Подивіться на анотацію, як на один абзац для вашої статті.

10. Анотація є повною картиною статті. Багато дослідників назвали її важливішою за висновок і вказали її як головного гравця в процесі рецензування.

11. Читач повинен мати можливість легко зрозуміти суть статті, просто прочитавши її анотацію та висновки.

12. Потрібно зважати на вимоги наукового видання, в якому Ви хочете опублікувати свою статтю.

13. В анотації необхідно підбирати сильні тези, які щось приховують, щоб змусити читача прочитати цілу статтю. Як правило, вони приховують результати та зосереджуються на методології та висновках. Коли науковець знаходить анотацію, в якій викладаються всі основні етапи дослідження, особливо результати, він відчуває себе щасливим, що може швидко прийняти рішення щодо статті, не прочитавши її повністю. Але, коли анотація приховує результати, дослідник зобов'язаний прочитати цілу роботу.

Анотація не повинна містити:

1) довідки з бібліографічного опису (слід уникати повторення імен автора, укладача, назви книги, її заголовка, місця видання та ін.);

2) загальновідому і неконкретизовану інформацію;

3) суб'єктивну оцінку і фрази на зразок «я вважаю», «на мою думку»;

4) нефахові терміни (анотація має бути зрозуміла або читачеві-нефахівцю, або фахівцю з відповідної галузі);

5) уривки з тексту, цитат з анотованої книги (слід уникати зайвих деталей, подробиць, описів); 6) конкретні цифри, які може бути неправильно інтерпретовано.

Під час написання анотації варто використовувати такі оцінювальні стандартні словосполучення: *важливе актуальне питання (проблема); докладно висвітлено (що?); особливо детально аналізовано; приділено (особливу) увагу (кому? чому?); особливу увагу приділено питанням (чого?); значне місце у роботі приділено розгляду (кого? чого?); переконливо доведено (що?); зроблено спробу довести (визначити, описати); на основі аналізу (чого?) показано (що?); дано характеристику (кого? чого?); встановлено критерії (чого?); подано опис (характеристику, визначення…) (кого? чого?); підкреслено важливість (кого? чого?).*

Найпоширеніша структура анотації в академічному письмі:

1. Вступна частина містить бібліографічні дані джерела (автор, назва роботи, місце видання, видавництво, рік, кількість сторінок або автор, назва роботи, назва джерела, де надруковано роботу тощо).

2. Основна частина включає перелік основних проблем або питань, що розглядаються в роботі.

3. Ключові слова – слова і словосполучення, які відображають зміст тексту академічного письма.

? Питання для самоконтролю

1. Які основнї функції наукової статті?
2. Які основні параметри виокремлення видів наукових статей?
3. Які складові містять наукові анотації?
4. У чому полягає сутність і призначення наукових анотацій?
5. Які вимоги до написання наукових анотацій в академічному письмі?

🕮 Список використаної літератури

1. Академічне письмо : навчальний посібник / уклад.: Т. М. Костирко, С. В. Ларенкова, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна. Миколаїв : НУК, 2022. 116 с. URL: https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b717def-2ac0-454d-826f-ce62ebccef75/content (дата звернення: 23.11.2025).

2. Михайлин І. Л. Науково-дослідна робота студента з журналістики. Харків : ХНУ, 2010. 92 с.

3. Наукова стаття: вимоги до написання за новими стандартами : методичні рекомендації / уклад.: Г. З. Шевчук, М. П. Гребенюк, Л. І. Гаврилюк, Ю. А. Кліванська, Р. А. Ткачук. Луцьк : ВІППО, 2024. 124 с. URL: https://vippo.org.ua/files/redakcsiya/----1742207995145333.pdf (дата звернення: 23.11.2025).

4. Основи академічного письма: методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання / уклад.: К. В. Гнедіна, О. С. Сакун. Чернігів : ЧНТУ, 2019. 17 с. URL: https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=342#section-0 (дата звернення: 23.10.2025).

5. Функції та види наукових статей. URL: http://moodle.mdu.in.ua/mod/book/view.php?id=1853 (дата звернення: 23.11.2025).

6. Як написати анотацію до статті. URL: https://naurok.ua/student/blog/yak-napisati-anotaciyu-do-statti (дата звернення: 23.11.2025).

ТЕМА 9. ТИПИ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ РОБІТ

Мета: розглянути види науково-дослідних робіт та основні вимоги до їх формально-змістового наповнення.

План

1. Типологія науково-дослідних робіт.
2. Композиція науково-дослідних робіт.

Основні терміни і поняття

Науково-дослідна робота, курсова робота, кваліфікаційна робота бакалавра, кваліфікаційна робота магістра, реферат, вступ, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки, декларація академічної доброчесності.

Основні теоретичні положення

1. Типологія науково-дослідних робіт.

Курсова робота становить собою невелике завершене наукове дослідження студента з актуальної теми, в якому студент на основі вивченого матеріалу з певної дисципліни, з одного боку, збирає, аналізує й компілює попередні розробки вчених певної проблеми (теоретичний розділ), виробляючи на їх основі власну робочу концепцію, а з іншого – у практичному розділі здійснює власний аналіз**,** доходячи певних результатів, що відбиває у висновках і репрезентує на захисті.

Кваліфікаційна робота бакалавра. Письмові роботи, виконувані студентами закладів вищої освіти з освітніх програм «Редакторсько-видавнича діяльність та медіамоделювання», «Журналістика», «Реклама та зв’язки із громадськістю» різноманітні. Важливою складовою професійної підготовки працівників медіа є наукова робота, яка підсумовує процес засвоєння базової освіти і забезпечує формування творчої особистості журналіста.

З метою перевірки рівня і змісту підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційна характеристика освітніх програм «Редакторсько-видавнича діяльність та медіамоделювання», «Журналістика», «Реклама та зв’язки із громадськістю» передбачає написання кваліфікаційної роботи бакалавра.

Створення кваліфікаційної роботи бакалавра студента факультету журналістики передбачає вирішення таких завдань:

1. Виявити рівень засвоєння майбутніми редакторами-видавцями, журналістами, рекламістами, PR-діячами теоретичного матеріалу та основних критеріїв аргументованої професійної оцінки діяльності творчих працівників редакторсько-видавничих структур, медіа, реклами і PR.

2. Усвідомити, наскільки професійно грамотно побудована власна робота по формуванню майстерності як етапів професіоналізму редактора-видавця, журналіста, рекламіста, піарника та накреслити шляхи її вдосконалення.

3. Закріпити на практиці специфіку роботи із першоджерелами та методику оформлення текстів наукового стилю.

4. Сформувати вміння робити доповідь, вичерпно відповідати на запитання, роз'яснювати її зміст, аргументовано захищати й відстоювати свою позицію.

Кваліфікаційна робота магістра становить собою завершене наукове дослідження студента з актуальної теми, в якому магістрант на основі вивченого матеріалу з певної дисципліни, не тільки збирає, аналізує й компілює попередні розробки в галузі певної проблеми, а й пропонує власне бачення ситуації, реалізує свої нові погляди й створює особисті класифікації й унормування (теоретичний розділ), а з іншого – у практичних розділах здійснює власний глибокий аналіз, доходячи серйозних результатів, що відбиває у висновках і всебічно репрезентує на захисті.

Курсова робота й кваліфікаційна робота бакалавра може мати два варіанти: творчий проєкт із фаху та науково-практична робота.

Варіант №1. Творчий проєкт із фаху.

1. Традиційний вступ.
2. Теоретичний розділ.
3. Опис створення (моделювання) медійного продукту, в якому вказати, для якого медіа та для якої аудиторії готувався. Подати історію медіа, визначити приналежність до жанрів, тематику, проблематику. Вказати реакцію аудиторії і наслідки реакції на медійний продукт, якщо таке мало місце тощо.
4. Висновки.
5. Список використаних джерел.
6. Електронний варіант – презентація медійного продукту (основою такого продукту може бути):

- газета, журнал, які видаються чи видавались під керівництвом автора;
- тематична сторінка чи рубрики в газеті, яку постійно веде автор;
- цикли телевізійних або радіопередач (або цикл телевізійних чи радіосюжетів);
- тематичні сторінки чи рубрики сайтів (електронних видань);
- серії фотопублікацій, фотовиставки;
- підготовлені рекламні матеріали;
- спроєктоване видання (друковане, електронне, аудіо).

Варіант № 2. Науково-практична робота

1. Традиційний вступ.
2. Теоретичний розділ.
3. Практичний розділ.
4. Висновки.
5. Список використаних джерел.
6. Додатки.

Композиція науково-дослідних робіт. Науково-дослідна робота студента повинна мати такі компоненти:

1) титульна сторінка;
2) завдання (для кваліфікаційної роботи бакалавра, магістра);
3) реферат (для кваліфікаційної роботи бакалавра, магістра);
4) зміст;
5) список умовних позначень, символів скорочень (при необхідності);
6) вступ;
7) основна частина;
8) висновки;
9) список використаних джерел;
10) додатки (при необхідності);
11) Sumary (для кваліфікаційної роботи бакалавра, магістра);
12) Декларація академічної доброчесності.

Вступ – частина науково-дослідної роботи, в якій визначаються важливі теоретичні і концептуальні питання і поняття.

Вимоги до вступу:

- нечасте цитування;
- відсутність абстрактних розмірковувань на тему дослідження;
- обсяг не повинен перевищувати 15 % усього дослідження.

Структурні елементи вступу.

Актуальність вибраної теми. Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним.

1. Найперше вашу роботу слід ув'язати із загальним ходом досліджень. Зазвичай тут говорять про те, що йде розбудова відповідної галузі: *розгорнулася широка робота, набуває першочергового значення, помітно (значно) зріс (посилився, пожвавився) інтерес (увага), спостерігається пожвавлення (повороту) інтересу, значну увагу приділяють, особливу увагу привертають, все ширше розвивається вчення, послідовно обстоюється ідея, характеризується посиленою увагою, однією з найважливіших проблем є* тощо. Зрозуміла річ, про це ви зможете написати, коли опрацюєте відповідну фахову літературу.

2. Далі, як правило, йдеться про те, що назріли умови для виконання вашого дослідження, що ці умови підготовлені попереднім розвитком медіазнавства. Тут коротко перераховують основні здобутки вітчизняного (а при потребі – і зарубіжного) наукознавства, називаючи при цьому прізвища відомих дослідників в алфавітному порядку. Нерідко в цій частині дається коротка, але влучна характеристика окремих вагомих праць, які є значним здобутком науки, відкрили перспективи розвитку едитології, журналістикознавства, рекламознавства. Причому, щоб занадто не розширювати обсяг вступу, у ньому зосереджується увага на основних питаннях; повний огляд літератури й аналіз стану вивчення досліджуваної проблеми зазвичай включають у перший розділ.

3. Після цього із загальної проблематики едитології, журналістикознавства, рекламознавства виокремлюється ваша проблема і

говориться про те, що тут ще не зроблено. Ця частина тексту, як правило, подається з нового абзаца й розпочинається словами *але, однак, проте, разом з тим* тощо, бо зміст цієї частини деякою мірою протиставляється сказаному вище – після певної кількості слів майже обов'язково йтиме заперечна частка (префікс) *не (не-)* (назвемо цю частину *заперечною*):

- *до цього часу (поки що)* ***не*** *була (****не*** *стала) предметом (спеціального, монографічного) дослідження (ще* ***не*** *досліджена),* ***не****має спеціальних (узагальнюючих) праць, певне коло питань ще* ***не*** *(досі* ***не*** *було,* ***не*** *знайшло) належного висвітлення, залишається низка* ***не****розв'язаних питань, досі* ***не****має синтезуючої (узагальнюючої) праці,* ***не****має єдиного погляду, ряд питань залишаються* ***не****вивченими (****не****розробленими),* ***не****достатній рівень опрацювання проблеми, характеризується* ***не****однозначністю науково-лінгвістичної інтерпретації* і под. Зважте, що протиставлення цієї частини тексту попередній може (але значно рідше) передаватися й без заперечної частки **не**:

- *(однак, проте, але) висвітлена фрагментарно, є однією з найменш досліджених, увагу вчених привертали лише окремі часткові питання, присвячені лише окремі статті, є лише принагідні зауваження, вимагає системного опису, ряд нових положень вимагає подальшого розвитку (уточнення, перевірки), вивчалися лише окремі питання, залишалися поза увагою, багато питань залишаються дискусійними, потребує глибокого й детального розгляду, назріла потреба виділити й описати, відкритою залишається проблема, залишається важливим об'єктом наукового вивчення, вимагає всебічного вивчення, на кожному етапі наукового пізнання з'являються нові аспекти розгляду* тощо. Утім ця частина тексту (назвемо її *виділ*ьною, бо тут виокремлюється проблематика вашого дослідження) може передувати *запереч*ній частині або стояти після неї.

4. У багатьох роботах обґрунтування на цьому не завершується, після згаданих компонентів часто коротко інформують про важливість очікуваних результатів для розвитку науки: *дослідження (вивчення) дасть можливість (відкриє можливості) виявити особливості (закономірності, провідні тенденції), розкрити й поглибити уявлення; дасть ґрунт для узагальнень (вироблення послідовної теорії); допоможе розкрити сутність; сприятиме розкриттю природи; дозволить з'ясувати глибинні процеси; дасть додатковий матеріал; дозволить з достатньою достовірністю вивчити; сприятиме збагаченню лінгвістичної теорії (лексикографічної практики), дасть змогу виявити* тощо.

Зверніть увагу на те, що опорні дієслова тут стоять, як правило, у майбутньому часі. Не слід захоплюватися детальною розповіддю про перспективи чи значення вашої роботи, не забувайте, що вам ще належить сформулювати її мету й завдання, вказати на теоретичне й практичне значення досягнутих результатів.

Мета роботи – це сукупний кінцевий її результат, це те, чого ми хочемо досягти. Але мета досягається поетапним виконанням певних **завдань**. Слід підкреслити, що завдання в процесі їхнього виконання можуть розширюватися, уточнюватися.

Ключовими словами у формулюванні мети є або *дієслова* в неозначеній формі *(дослідити, описати, здійснити, вивчити, розкрити і та ін.),* або відповідні *віддієслівні іменники (дослідження, опис* тощо). Оскільки мета – це поняття ширше, ніж завдання, тут часто вживаються означення *комплексний, всебічний (комплексне дослідження, всебічне вивчення), монографічний.*

Намагайтеся мету формулювати якомога компактніше, бажано, щоб у ній проглядалася головна думка наукової розвідки, а при визначенні завдань не доводилося іншими словами повторювати вже сказане – мету.

Варто формулювати мету так, щоб було видно напрямок роботи: якщо пишете *описати,* то не забувайте сказати *як, з якого боку,* якщо *дати аналіз,* то *який* тощо.

Завдання потрібно не лише правильно й чітко сформулювати, а й поставити їх у певному порядку, так, щоб перед читачем розгорталася програма дій науковця. Спостереження показують, що в наукових розвідках звичайно ставляться завдання, які можна поділити на чотири групи.

Перша група завдань може бути пов'язана з розглядом стану досліджуваної проблеми в теорії і практиці, виробленні теоретичних засад дослідження. Будь-яка наукова робота починається з вивчення наукової літератури з проблеми – це питання техніки роботи. Тому

☝**не варто** формулювати *перше завдання,* так: *вивчити й проаналізувати літературу з проблеми* (називається проблема).

🔑 Цілком сприйнятливий вигляд мають завдання, що починаються словами *розробити (обґрунтувати) (теоретичні) засади* (вказується чого), *визначити поняття* (називається об'єкт), *обґрунтувати* (принципи, підходи, класифікації тощо).

Друга група завдань спрямована на чіткіше окреслення предмета й об'єкта вивчення. Для роботи часто буває дуже важливим окреслення того фактичного матеріалу, явища, які будуть досліджуватися.

🔑 Тому формулювання *другого завдання* може починатися словосполуками *визначити (уточнити) межі поширення, окреслити сукупність* і та ін. Виконання цього завдання, з одного боку, дасть можливість мати ширше уявлення про об'єкт і предмет дослідження,

☝Проте **не варто** формулювати завдання цього типу, як це часто можна спостерегти, так: *зібрати, класифікувати матеріал.* Це належить до сфери техніки виконання роботи: майже кожна наукова праця починається зі збирання, систематизації й класифікації дібраного матеріалу.

Якщо завдання першої і другої групи в студентських дослідженнях можуть не ставитися (коли в цьому немає потреби), то ☝без *завдань третьої групи* не можна обійтися, адже їх виконання – це основа роботи, це безпосередній аналіз дібраних зразків недійного продукту, фактів.

Починається формулювання цих завдань словами *з'ясувати значення (походження, причини, шляхи появи, особливості, природу, роль, місце, специфіку тощо), дослідити (характеристики, властивості, походження, засоби, функції, історію, структуру), виявити (ознаки, причини, шляхи, засоби, специфіку, типи), вивчити (специфіку, функціонування), проаналізувати (структуру, характер, залежність, особливості), описати (функціонування, спосіб), встановити (взаємозв'язки, взаємодію, функції, типи, особливості), здійснити (аналіз, опис), простежити (функціонування, особливості, залежність, засоби, розвиток), розкрити (функції, особливості, зміст, вплив), розглянути (засоби), охарактеризувати (особливості, засоби, типи, специфіку), уточнити (етимологію)* тощо.

Завдання четвертої групи – узагальнювального, підсумкового типу. Завдання *четвертої групи не обов'язково* ставити наприкінці, бо вони базуються на виконанні попередніх завдань.

Основні слова для формулювання: *визначити (окреслити) місце й роль, виявити (встановити) тенденції розвитку, розробити практичні рекомендації.*

*завдання **виконуються***, а не *розв'язуються, вирішуються*.

Об'єкт дослідження – конкретні явища, процеси, на які спрямована пізнавальна активність автора роботи.

Предмет дослідження – визначення властивостей структури об’єкта.

Методи дослідження. Метод – спосіб дослідження явищ, який визначає планомірний підхід до вивчення їх наукового пізнання та встановлення істини.

Наукова новизна. Ознаки, що дозволяють стверджувати про наукову новизну роботи:

- постановка нової наукової проблеми;
- розкриття нових закономірностей використання візуальних і зображальних засобів;
- застосування нових методів, інструментів, апарату дослідження;
- розробка й наукове обґрунтування пропозицій щодо удосконалення редакційно-видавничого, рекламного, журналістського процесу тощо.

При формулюванні наукової новизни можна вживати такі вирази: «*вперше здійснено комплексне ...», «створена концепція, що узагальнює ... і розвиває ...», «... визначено ефективність ...», «доведена залежність між: ...».*

Практичне значення одержаних результатів, перерахувати, у яких сферах практичної діяльності й ким, у якій формі використовуються і можуть бути використані результати виконаного дослідження.

Апробація результатів дослідження. Тут вказується, де і коли доповідалися результати досліджень (на яких наукових конференціях, семінарах тощо), у яких збірниках були або будуть опубліковані.

Структура наукової роботи. Наприклад: *Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний*

обсяг роботи – … сторінок, список використаних джерел включає ... найменувань.

Після вступу йде основний текст.

Кожний розділ починають з нової сторінки.

Перший розділ є теоретичним дослідженням (за обсягом цей розділ не повинен перевищувати 30-35% всієї роботи), мета якого – систематизація здобутих знань з фахових дисциплін відповідно до вибраної теми. У розділі аналізуються думки щодо проблем, які досліджуються, наводиться огляд літературних джерел, їх критичний аналіз та узагальнення. Студент повинен зіставляти різні погляди, заперечувати чи стверджувати їх і обов'язково окреслити коло нерозглянутих питань, розкрити теоретичні передумови вивчення проблеми.

Неприпустимим є анотування праць за темою роботи без викладу власної позиції дослідника. Якщо автор наукової праці не погоджується з позиціями попередників, то треба не тільки відхиляти їх, а й давати обґрунтовані докази неправильності підходів, і навпаки, якщо він поділяє думку когось із дослідників, приєднується до неї, йому необхідно це також аргументувати. Тут можна розкрити й історію питання, визначити понятійний апарат дослідження (термінологію, якою оперуватиме дослідник).

В огляді літератури необхідно окреслити основні етапи розвитку наукової думки за проблемою, що досліджується. Обов'язково повинні бути посилання на використані джерела.

Другий розділ – практичний, присвячений описові фактичного матеріалу (обсяг цієї частини роботи – 40-50% загального обсягу). Він містить практичний аспект дослідження вибраної теми. Мета цього етапу дослідження – на конкретному практичному прикладі довести дослідження з вибраної тематики. На цьому етапі необхідно використовувати методи і принципи наукового дослідження: методи формальної логіки (індукцію і дедукцію), аналітичні та логічні методи – для аналізу стану та розвитку об'єкта і предмета дослідження; структурно-функціональні, спостереження та порівняння – для визначення основних напрямів розвитку. Цей розділ має містити фактичні дані щодо практичного матеріалу з вибраної проблематики. Тут може подаватися редакторський аналіз відібраних для дослідження видань; проблемно-тематична, жанрова характеристика, оцінка внутрішньої і зовнішньої структури журналістських і рекламних матеріалів; візуальні засоби виділення, особливості підготовки, створення, редагування певного типу медіапродукту тощо.

Другий розділ може бути поданий у формі практичного проєкту (оригінал-макетів підготовленої друкованої продукції – газетного, журнального чи книжкового видання; журналістських матеріалів або рекламної продукції тощо). При цьому створений (змодельований) медійний продукт необхідно подати в додатках. У розділі треба здійснити опис поетапного процесу підготовки медійного продукту (від формулювання концепції до готового оригінал-макета).

🔑 **У** кінці кожного розділу і підрозділу формулюють короткі висновки.

Завершальною стадією роботи є формулювання **висновків**. Ця частина невелика за обсягом, але має особливу важливість, оскільки саме тут у завершеній і логічно бездоганній формі повинні бути представлені підсумкові результати вашої праці.

🔑 Висновки повинні вказувати, якого результату ви досягли внаслідок виконання поставлених завдань. У висновку необхідно співвіднести отримані висновки з цілями і завданнями, поставленими у вступі, поєднати в єдине ціле проміжні висновки. Доцільно побудувати текст цієї частини як перелік висновків, розбивши його на пункти, кожний з яких міститиме один конкретний висновок. Якщо робота поряд з теоретичними має і практичні результати, це також потрібно висвітлити у висновках. Крім того, варто оцінити, які перспективи відкриваються вашою курсовою (бакалаврською чи магістерською) роботою щодо подальшого теоретичного розгляду наукової проблеми, окреслити нові завдання, що постають у цьому зв'язку.

Загальні висновки можна нумерувати: так простіше привести в порядок власні думки, відділити один висновок від іншого, розгорнути думку, не перескакуючи до іншої.

🔑 Загальні висновки повинні відповідати поставленим завданням у вступі.

Після загальних висновків наводиться список використаних джерел.

Додатки оформлюють як продовження роботи на наступних її сторінках, розмішуючи їх у порядку появи посилань у тексті.

Завершується текст науково-дослідної роботи декларацією академічної доброчесності.

? Питання для самоконтролю

1. У чому полягає визначення понять курсова робота, кваліфікаційна робота бакалавра, кваліфікаційна робота магістра?
2. Які основні характеристики творчого проєкту відрізняють його від інших типів науково-дослідних робіт?
3. Які основні параметри науково-практичної роботи?
4. Які складові вступу і їх змістове наповнення у науково-дослідних роботах?
5. Які вимоги до основної частини науково-дослідної роботи?
6. Які вимоги висуваються до написання висновків науково-дослідної роботи?

🕮 Список використаної літератури

1. Горбенко І. Ф., Микитів Г. В. Методичні рекомендації до написання й оформлення курсової і кваліфікаційної робіт для здобувачів ступеня вищої

освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Видавнича справа та редагування». Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 44 с.

2. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила. [Чинний від 2013-08-22]. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с.

3. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. [Чинний від 2016-06-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с.

4. Іванюха Т. В., Санакоєва Н. Д. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційної роботи бакалавра здобувачами ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Реклама і зв'язки з громадськістю». Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 92 с.

5. Михайлин І. Л. Науково-дослідна робота студента з журналістики. Харків : ХНУ, 2010. 92 с.

6. Методичні рекомендації до написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи магістра для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Медіакомунікації» / Т. А. Рогова, А. І. Тернова, О. В. Усманова, Л. В. Чернявська. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 52 с.

ТЕМА 10. ОСНОВНІ ЕТАПИ ВИКОНАННЯ НАУКОВОЇ РОБОТИ

Мета: розглянути основні етапи написання науково-дослідних робіт

План

1. Вибір теми і консультація наукового керівника.
2. Добір і опрацювання наукової літератури, фактичного матеріалу з теми роботи.
3. Написання чернетки, завершальне оформлення й захист наукової роботи.

Основні терміни і поняття

Науково-дослідна робота, курсова робота, кваліфікаційна робота бакалавра, кваліфікаційна робота магістра, тема роботи, наукова література, фактичний матеріал, рецензування, захист наукової роботи

Основні теоретичні положення

1. Вибір теми і консультація наукового керівника.

Загальною умовою успішного виконання наукової роботи будь-якого типу на будь-яку тему є глибоке й усвідомлене розуміння сутності досліджуваного питання. Це дасть змогу скласти попередній план майбутньої роботи.

Основними етапами виконання наукової роботи є:

1. Вибір теми і консультація наукового керівника.
2. Добір і опрацювання наукової літератури з теми роботи.
3. Збирання й опрацювання фактичного матеріалу.
4. Написання чернетки (зв'язний, цілеспрямований виклад результатів самостійного вивчення, аналізу зібраного).
5. Ознайомлення наукового керівника з роботою, врахування його міркувань, пропозицій, зауважень.
6. Завершальне оформлення роботи.
7. Рецензування й захист наукової роботи.

Отже, робота над науково-дослідною роботою починається з вибору теми й складання плану роботи.

Тема курсової, бакалаврської, магістерської роботи узгоджується з науковим керівником і має відповідати певному напряму навчальної дисципліни кафедри. Тема дослідження формулюється на підставі загального ознайомлення з конкретною проблемою, яку необхідно вивчити на рівні теоретичного та практичного аналізу. На цій стадії необхідно науково і практично обґрунтувати напрям дослідження, причини вибору теми та її актуальність.

Однак необхідно зазначити, що студент має право запропонувати власну тему наукової роботи в разі обґрунтування доцільності розробки запропонованої теми. Це може бути тоді, коли він уже працював у певній ділянці видавничої справи та редагування, журналістики, реклами і має «свою тему». Студент, який береться за виконання курсової, бакалаврської, магістерської роботи, повинен критично оцінити рівень своїх знань і навичок, з'ясувати коло найближчих інтересів. У науковій роботі дуже важливо, щоб тема дослідження відповідала нахилам студента, викликала інтерес. Вибір теми має бути вмотивованим. Для цього треба мати хоча б приблизні уявлення про неї.

Курсові роботи можуть лягти в основу майбутнього бакалаврського дослідження.

Теми кваліфікаційних робіт бакалавра можуть бути індивідуальними й комплексними. Комплексна тема об'єднує низку індивідуальних тем під однією узагальненою назвою. Кожна індивідуальна тема, що входить у комплексну, виконується одним студентом.

Далі разом з науковим керівником узгоджується кількість розділів, їх назва й послідовність розміщення.

2. Добір і опрацювання наукової літератури, фактичного матеріалу з теми роботи.

Розробку теми наукової роботи в теоретичній частині варто починати з підбору і вивчення літератури з теорії та історії питання, а також з підбору конкретних видань для аналізу.

Це і є другим етапом у підготовці до написання наукової роботи, який, у свою чергу, поділяється на такі кроки:

- при підборі наукової літератури для теми дослідження спочатку потрібно попрацювати з довідковими та інформаційними виданнями;
- опрацювання підручників, монографій, статей із періодичних та інших видань.

Шляхи розв'язання проблеми **відсутності літератури** з теми дослідження можуть бути такі:

- самостійне вивчення об'єкта дослідження;
- розширення уявлення про об'єкт для пошуку наукової літератури;
- застосування засад аналогії;
- вивчення загальнотеоретичних праць;
- ознайомлення з додатковими напрямками дослідження, що являють собою синтетичні утворення на стикові двох наук, наприклад, видавничої справи й менеджменту, літературного редагування й мовознавства тощо.

Підготовлений студентом бібліографічний перелік джерел повинен бути показаний керівникові для його узгодження.

Підкреслимо, що матеріалу, як правило, збирають значно більше, ніж буде використано в роботі: у подальшому багато чого несуттєвого відсіється, а те, що, на перший погляд, здавалося несуттєвим, може визначити напрямок, характер роботи.

Одночасно з роботою над літературою триває збір та опрацювання фактичного матеріалу, який є предметом дослідження, аналізу.

Зміст і обсяг фактичного матеріалу диктується темою наукової роботи.

Збирання матеріалу для дослідження розпочинається після вступної консультації в наукового керівника та ґрунтовного опрацювання літератури з проблеми. На цьому етапі визначається обсяг фактичного матеріалу, необхідного для аналізу, та характер і кількість джерел, з яких вони вибиратимуться.

У збиранні фактичного матеріалу треба вчасно зупинитися й перейти до його опису, тобто створення практичної частини тексту курсової, бакалаврської, магістерської роботи.

Відшукавши новий цікавий матеріал, автор може вносити в текст доповнення, виправляти написане, удосконалювати концептуальне розв'язання теми.

Висновок про достатність зібраного матеріалу слід робити тоді, коли у вас склалась концепція теми, а начитування нових джерел не призводить до її трансформації.

3. Написання чернетки, завершальне оформлення й захист наукової роботи.

Після опрацювання літератури та підбору фактичного матеріалу студент починає роботу над написанням чернетки (зв'язний, цілеспрямований виклад результатів самостійного вивчення, аналізу зібраного) свого дослідження.

Після написання кожної структурної частини роботи студент повинен подавати їх науковому керівникові для ознайомлення й перевірки. Якщо керівник виносить якісь зауваження, пропозиції, виділяє помилки в тексті, то студент мусить їх ураховувати.

Остаточний варіант роботи також подається науковому керівникові на вичитку, і лише після повторної перевірки повного тексту наукової роботи студент може приступати до завершального оформлення роботи.

Курсову роботу слід подати на кафедру за 10 днів до її захисту.

Захист курсової роботи проводиться за регламентом роботи університету, перед комісією у складі викладачів кафедри, у тому числі і керівника курсової роботи. Курсову роботу студент захищає в навчальній групі.

Доповідь студента повинна містити актуальність теми, мету, завдання, основні результати досліджень та висновки, і не перевищувати 5-7 хвилин. Особливу увагу треба приділити характеристиці власного внеску в розробку проблеми (медійного продукту). Після доповіді студент відповідає на запитання викладачів. Під час захисту оцінюються:

- якість виконаної студентом курсової роботи;
- рівень знань і набутих навичок за темою;
- вміння аналізувати практичну діяльність;
- логічно та аргументовано викладати думки;
- відповідати на запитання, обґрунтовувати власну думку.

Бакалаврську і магістерську роботу студент повинен здати на кафедру не пізніше ніж за місяць до захисту, оскільки робота повинна пройти рецензування. Науковий керівник, перевіривши її, дає подання голові атестаційної комісії.

Рецензентом наукової роботи може бути практик-медійник або дослідник, що займається науковою проблематикою, якій присвячена кваліфікаційна робота бакалавра, магістра. Студент знайомиться з рецензією на свою роботу до засідання атестаційної комісії.

Перед захистом бакалаврські і магістерські роботи подають на перевірку оригінальності за допомогою академічної антиплагіатної системи StrikePlagiarism.com. Завданням цієї системи є надання інформації, яка дозволяє ідентифікувати кількість запозичень в тексті та їх джерела, визначення точної пропорції можливих подібностей перевіреного тексту у порівнянні зі змістом баз даних та інтернету.

Разом із друкованим варіантом студент подає на кафедру електронну версію роботи для надсилання в репозитарій.

Бакалаврську і магістерську роботу студент захищає перед атестаційною комісією, яка оцінює роботу.

При цьому враховується:

- ступінь засвоєння студентом навчального матеріалу й уміння практично його застосовувати;
- уміння виявляти та відбирати джерела інформації за темою роботи й працювати з ними;
- здатність до самостійної розробки питань теорії та практики, а також уміння обґрунтовувати положення, які містяться в роботі, уміння формулювати практичні рекомендації й дати їм пояснення;

Крім того, оцінюється і виступ студента на захисті. На захист (оголошення короткого змісту роботи) студентові надається не більше 10 хвилин. Під час захисту йому можуть бути поставлені питання за змістом роботи, з основ теорії і практики.

? Питання для самоконтролю

1. У чому полягають основні особливості вибору теми і консультації наукового керівника?
2. Чим характеризуються основні етапи добору і опрацювання наукової літератури?
3. Які вимоги до добору фактичного матеріалу з теми роботи?
4. Які основні вимоги висуваються до написання чернетки?

5. Яка специфіка етапів завершального оформлення й захисту наукової роботи?

🕮Список використаної літератури

1. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила. [Чинний від 2013-08-22]. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с.

2. ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. [Чинний від 2016-06-01]. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 16 с.

3. Горбенко І. Ф., Микитів Г. В. Методичні рекомендації до написання й оформлення курсової і кваліфікаційної робіт для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Видавнича справа та редагування». Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 44 с.

4. Іванюха Т. В., Санакоєва Н. Д. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційної роботи бакалавра здобувачами ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Реклама і зв’язки з громадськістю». Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 92 с.

5. Михайлин І. Л. Науково-дослідна робота студента з журналістики. Харків : ХНУ, 2010. 92 с.

6. Методичні рекомендації до написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи магістра для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Медіакомунікації» / Т. А. Рогова, А. І. Тернова, О. В. Усманова, Л. В. Чернявська. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 52 с.

ТЕСТИ

1. Головною метою науки є:
а) отримання нових знань
б) наукове пояснення явищ природи
в) наукове прогнозування

2. Головною функцією науки є:
а) нормативна
б) пізнавальна
в) комунікативна
г) креативна
д) виховна
е) соціальної пам’яті

3. Пізнання законів природи і суспільства, відповідний вплив на природу й отримання корисних суспільству результатів – це:
а) мета науки
б) предмет науки
в) об’єкт науки

4. Принцип чи твердження певної наукової теорії, яке приймають без доказів як вихідне – це:
а) гіпотеза
б) закон
в) постулат
г) умовивід

5. Науково обгрунтоване припущення, яке висувається для пояснення якого-небудь процесу, що після перевірки може виявитися істинним або неправильним:
а) гіпотеза
б) закон
в) постулат
г) умовивід

6. Синонімічним слову постулат є:
а) теорема
б) аксіома
в) гіпотеза

7. Кандидат наук, доктор наук – це:
а) науковий ступінь
б) вчене звання
в) наукове звання

г) вчений ступінь

8. Доцент, професор, академік – це:

а) науковий ступінь

б) вчене звання

в) наукове звання

г) вчений ступінь

9. Журналістикознавство, едитологія, рекламознавство належить до:

а) суспільних наук

б) природничих наук

в) наук про мислення

10. Читання, усне і письмове мовлення з урахуванням мети висловлювання; вираження думок за допомогою інструментарію дискусій і досліджень – це:

а) академічна грамотність

б) інформаційна грамотність

в) міжкультурна грамотність

11. Детальне опрацювання наукового тексту, його аналіз та оцінка: виписування понять з їх поясненням; неодноразове перечитування окремих частин у тексті – це:

а) ознайомлювальне читання

б) поглиблене читання

в) аналітико–критичне, творче читання

12. При використанні певних запозичень із тексту, зокрема вживання фактів, поданих іншими авторами, окремих матеріалів із викладенням лише суті певного явища:

а) цитата береться в лапки

б) цитата не береться в лапки

13. Цитати із праць не українських авторів у текстах курсових і дипломних робіт:

а) треба перекладати українською мовою

б) треба подавати мовою оригіналу

14. При написанні курсових, бакалаврських і магістерських дипломних робіт використовують:

а) короткий бібліографічний опис

б) повний бібліографічний опис

в) розширений бібліографічний опис

15. У бібліографічному описі назви міст видання:
а) дозволяється скорочувати
б) не дозволяється скорочувати

16. За способом подання інформації документи поділяються на:
а) текстові, графічні, аудіовізуальні, електронні
б) текстові, електронні
в) текстові, аудіовізуальні

17. Неперіодичний збірник, що містить підсумки наукових конференцій, симпозиумів тощо – це:
а) матеріали коференцій
б) тези доповідей
в) збірник наукових праць

18. За характером інформації документи поділяються на:
а) первинні і вторинні
б) рукописні і друковані
в) первинні і текстові

19. В якому рядку зазначені всі теоретичні методи дослідження:
а) аналіз, синтез, спостереження, моделювання
б) системний аналіз, індукція, дедукція, аналогія
в) експеримент, синтез, дедукція, моделювання

20. В якому рядку зазначені всі емпіричні методи дослідження:
а) аналіз, синтез, спостереження, моделювання
б) системний аналіз, рейтинг, дедукція, аналогія
в) експеримент, спостереження, опитування, моніторинг

21. Вказати правильний варіант оформлення посилання на перецитування:
а) [цит. За: 9, с.76]
б) [Цит. За: 9, с.76]
в) [цит. за: 9, с.76]

22. Василенко Ф. Теорія і практика журналістики : підручник Київ : Експрес-об'ява, 2022. 535 с. Поданий варіант бібліографічного опису належить до:
а) короткого
б) розширеного
в) повного.

23. Назви видавництв у бібліографічних описах наводяться:
а) в лапках

б) без лапок

24. Рік видання у бібліографічному описі наводиться:

а) арабськими цифрами

б) римськими цифрами

в) арабськими або римськими

25. Вигадування тих чи інших, наприклад, статистичних показників з подальшим вказуванням їх у якості власної роботи – це:

а) фальсифікація

б) републікація

в) реплікація

26. Додавання до чужого матеріалу без дозволу автора додаткової інформації – це:

а) фальсифікація

б) републікація

в) реплікація

г) рерайт

27. Монографії належать до:

а) первинних наукових документів

б) вторинних наукових документів

28. Словники, енциклопедії, довідники належать до:

а) первинних наукових документів

б) вторинних наукових документів

29. Бібліографічні покажчики належать до:

а) довідкових наукових документів

б) інформаційних наукових документів

30. Анотації, які характеризують тематику документа, повідомляють певні відомості про нього, але не дають його критичної оцінки – це:

а) довідкові анотації

б) рекомендаційні

в) загальні

31. Метод дослідження, при якому загальний висновок про ознаки елементів виводиться на основі вивчення ознак окремих елементів (тобто думка дослідника рухається від окремого до загального) – це:

а) дедукція

б) індукція

в) синтез

32. Матеріали конференцій, симпозіумів належать до:

а) неперіодичних наукових документів
б) періодичних наукових документів
в) продовжуваних наукових документів

33. **Дисертації, автореферати дисертацій належать до:**
а) рукописних наукових документів
б) друкованих наукових документів

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Академічне письмо : навчальний посібник / уклад.: Т. М. Костирко, С. В. Ларенкова, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна. Миколаїв : НУК, 2022. 116 с. URL: https://rep.nuos.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7b717def-2ac0-454d-826f-ce62ebccef75/content (дата звернення: 23.11.2025).

2. Горбенко І. Ф., Микитів Г. В. Методичні рекомендації до написання й оформлення курсової і кваліфікаційної робіт для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Видавнича справа та редагування». Запоріжжя : ЗНУ, 2019. 44 с.

3. Іванюха Т. В., Санакоєва Н. Д. Методичні рекомендації до написання кваліфікаційної роботи бакалавра здобувачами ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Реклама і зв'язки з громадськістю». Запоріжжя : ЗНУ, 2024. 92 с.

4. Колоїз Ж. В. Основи академічного письма : практикум. Кривий Ріг : ФОП Маринченко С. В., 2019. 178 с.

5. Мартинюк О. М. Академічне письмо : навчально-методичне видання. Луцьк : Вежа, 2021. 48 с.

6. Методичні рекомендації до написання, оформлення та захисту кваліфікаційної роботи магістра для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності «Журналістика» освітньо-професійної програми «Медіакомунікації» / Т. А. Рогова, А. І. Тернова, О. В. Усманова, Л. В. Чернявська. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 52 с.

7. Основи академічного письма. Методичні рекомендації до практичних занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти усіх спеціальностей денної та заочної форм навчання / укл.: К.В. Гнедіна, О.С. Сакун. Чернігів : ЧНТУ, 2019. 17 с. URL: https://moodle.znu.edu.ua/course/view.php?id=342#section-0 (дата звернення: 26.10.2025).

8. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 17.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text (дата звернення: 26.10.2025).

9. Про освіту : Закон України від 16.09.2019 р. №10-р/2019. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 26.11.2025).

10. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма : методичні рекомендації та програма курсу. Київ : КМА, 2016. 61 с. URL: http://library.zntu.edu.ua/academic_%20integrity/doc/SAIUP_%20Academic%20Writing%20Course%20Content%20and%20Structure%20Recommendations.pdf (дата звернення: 01.12.2025).

ГЛОСАРІЙ

Абстрагування – прийом мислення, що передбачає відображення в людській свідомості предметів і явищ об'єктивної дійсності, мисленого відокремлення від їхніх другорядних властивостей і відносин та виділення загальної ознаки, що характеризує клас предметів.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законами правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Академічне письмо – це стиль викладу, який дослідники використовують для визначення інтелектуальних меж своїх дисциплін і конкретних галузей знань. Воно зосереджується на доказових аргументах та логічних міркуваннях, які допомагають зрозуміти предмет.

Академічний плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

Аналіз – розчленування цілого на складові частини (сторони, ознаки, властивості, відносин) з метою їх детального вивчення.

Аналогія – міркування, в яких із подібності двох об'єктів за окремими ознаками робиться висновок про їх подібність і по інших ознаках. Використовується при висуненні гіпотез, дає поштовх до висловлювання припущень.

Анкетування – один із засобів письмового опитування значної кількості респондентів за повною схемою анкети або опитувального листа.

Анотація – коротка характеристика твору чи видання, яка розкриває їх призначення, зміст, форму та інші особливості; стисла характеристика роботи, яка містить тільки перелік основних питань, інформацію про призначення роботи та її цінність.

Власне науковий (академічний) підстиль – має завданням якнайповніше, якнайточніше, обґрунтовано повідомити наукову інформацію і довести її новизну. Вирізняється насиченістю термінами, використанням складних слів, довгих періодів, іншомовної лексики.

Дедукція – форма достовірного умовиводу від загального положення до часткового, в якому висновок про окремі випадки множинної сукупності робиться на основі знання про загальні властивості всієї множини.

Закон – філософська категорія, що відображає істотні, загальні, необхідні, стійкі, повторювані відношення залежності між предметами і явищами об'єктивної дійсності, що випливають з їхньої сутності.

Ідея – продукт людського мислення, форма духовно-пізнавального відображення дійсності, спрямована на її перетворення.

Індукція – метод дослідження та спосіб міркування, при яких загальний висновок будується на основі часткових посилань.

Категорія – форма логічного мислення, в якій роакриваються внутрішні, суттєві сторони і відносини досліджуваних предметів.

Класифікація – система співпідпорядкованих понять (класів, об'єктів) будь-якої галузі знання чи діяльності людини, як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями чи класами об'єктів.

Компіляція – наукова праця, яка розроблена на основі запозичених в інших авторів матеріалів без самостійного їх дослідження та обробки.

Конкретизація – метод дослідження об’єктів у всій різноманітності їх, у якісній багатосторонності реального існування на відміну від абстрактного вивчення об’єктів.

Метод – спосіб дослідження явищ, який визначає планомірний підхід до вивчення їх наукового пізнання та встановлення істини.

Методологія – термін, який в академічному письмі вживається у двох значеннях:

1) вчення про методи пізнання і перетворення дійсності, застосування принципів світогляду до процесу пізнання і художньої творчості;

2) сукупність методів, способів, прийомів, їх певна послідовність, схема, яку прийнято при розробці наукового дослідження.

Моделювання – вивчення об'єкту (оригіналу) шляхом створення і дослідження його копії (моделі), яка заміняє оригінал з певних сторін, які цікавлять пізнання і підлягають вивченню, непрямий, опосередкований метод наукового дослідження.

Мозаїчний плагіат – компіляція, перефразування окремих слів і речень, у результаті чого стає незрозумілим, де чий текст – мозаїка свого і чужого.

Моніторинг – метод дослідження, який полягає у постійному контролі за будь-яким процесом з метою виявити, чи відповідає він бажаному результату.

Наукова стаття – вид наукової публікації, у якій описано кінцеві або проміжні результати дослідження, обґрунтовано способи їх отримання, а також накреслено перспективи напрацювань.

Наукове дослідження – цілеспрямоване вивчення явищ, процесів, аналіз впливу на них різних факторів, а також вивчення взаємодії між явищами з метою отримання переконливо доведених і корисних для науки і практики рішень.

Опитування – метод збирання первинної інформації, який полягає у зверненні до безпосереднього носія проблеми, що вивчається, і націлений на ті її аспекти, що мало піддаються або не піддаються взагалі прямому спостереженню.

Освітньо-науковий плагіат – присвоєння чужого інтелектуального майна виключно у процесі здобуття наукового ступеня, освітньої кваліфікації або визнання у цих напрямках.

Плагіат – оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання.

Рейтинг – метод дослідження, що полягає у визначенні індивідуального показника оцінки популярності, авторитету, цінності кого-небудь або чого-небудь, який ґрунтується на результатах голосування, соціологічних опитувань тощо.

Републікація – повторне чи багаторазове оприлюднення в іншому джерелі чужої інформації під дійсним підписом автора.

Рерайт – додавання до чужого матеріалу без дозволу автора додаткової інформації.

Самоплагіат (авторське дублювання наукових результатів) – багаторазове оприлюднення автором одних і тих самих результатів із незначними змінами, або й без них.

Синтез – поєднання раніше виділених частин предмету дослідження в єдине ціле.

Спостереження – це метод цілеспрямованого дослідження об'єктивної дійсності, в тому вигляді, в якому вона існує в природі та суспільстві і доступна безпосередньо для сприйняття людиною без втручання в неї.

Судження – це форма думки про певний предмет чи явище.

Теза – стислий виклад основних положень, наукової праці, статті, доповіді, який передбачає попереднє ознаймлення учасників семінарів, конференцій, симпозіумів з результатами наукового дослідження.

Узагальнення – логічна дія, в процесі якої здійснюється перехід від одиничного до загального. Узагальнення відбувається шляхом абстрагування при утворенні понять, суджень, теорії.

Умовивід – це така форма мислення, в результаті якої з одного або кількох суджень, що відображають зв'язки і відношення предметів об'єктивної дійсності, виводиться нове судження, міркування, нова думка, що містить вже нове знання про досліджувані предмети, явища, процеси.

Фальсифікація – вигадування тих чи інших, наприклад, статистичних показників з подальшим вказуванням їх у якості власної роботи.

Цитата – дослівний уривок з твору, чийсь вислів, що наводиться (письмово чи усно) як підтвердження або заперечення певної думки чи ілюстрації до фактичного матеріал.

ДОДАТОК А
АКАДЕМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Науково-педагогічних працівників	Здобувачів освіти
• відмова у присудженні ступеня освітньо-наукового (освітньо-творчого) рівня, ученого звання; • відмова у присвоєнні або позбавлення присвоєного педагогічного звання; • позбавлення права брати участь у роботі визначених законом органів; • позбавлення права обіймати визначені законом посади.	• повторне проходження контрольного оцінювання; • позбавлення академічної стипендії; • позбавлення пільг з оплати навчання, які надав заклад освіти; • відрахування із закладу освіти.

ДОДАТОК Б
СЕРВІСИ ПЕРЕВІРКИ НАУКОВИХ РОБІТ НА ПЛАГІАТ

Безкоштовні програми перевірки тексту на плагіат

№	Назва	Посилання
1	Advego Plagiatus	https://advego.com/plagiatus/
2	Viper	http://www.scanmyessay.com/
3	Anti-Plagiarism	https://sourceforge.net/projects/antiplagiarismc/

Онлайн сервіси перевірки на плагіат

№	Назва	Посилання
1	StrikePlagiarism.com	https://strikeplagiarism.com/uk/
2	PlagiarismCheck	https://plagiarismcheck.org/
3	Istio.com	https://istio.com/
4	Plagiarism Detector	http://plagiarismdetector.net/
5	Plagium	http://www.plagium.com/
6	Plagtracker	http://www.plagtracker.com/
7	Plagscan	https://www.plagscan.com/plagiarism-check/
8	Sourceforge	https://sourceforge.net/projects/antiplagiarismc/
9	Duplichecker	https://www.duplichecker.com/
10	Paperrater (перевірка документів тільки англійською мовою)	https://www.paperrater.com/
11	Plagiarisma	http://plagiarisma.net/
12	Plagiarismchecker	http://www.plagiarismchecker.com/help-

Навчальне видання
(*українською мовою*)

Горбенко Інна Федорівна

ОСНОВИ АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА

Конспект лекцій
для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра
спеціальності С 7 Журналістика
освітньо-професійної програми «Журналістика»

Рецензент *Н. В. Романюк*
Відповідальна за випуск *Т. М. Плеханова*
Коректор *І. Ф. Горбенко*